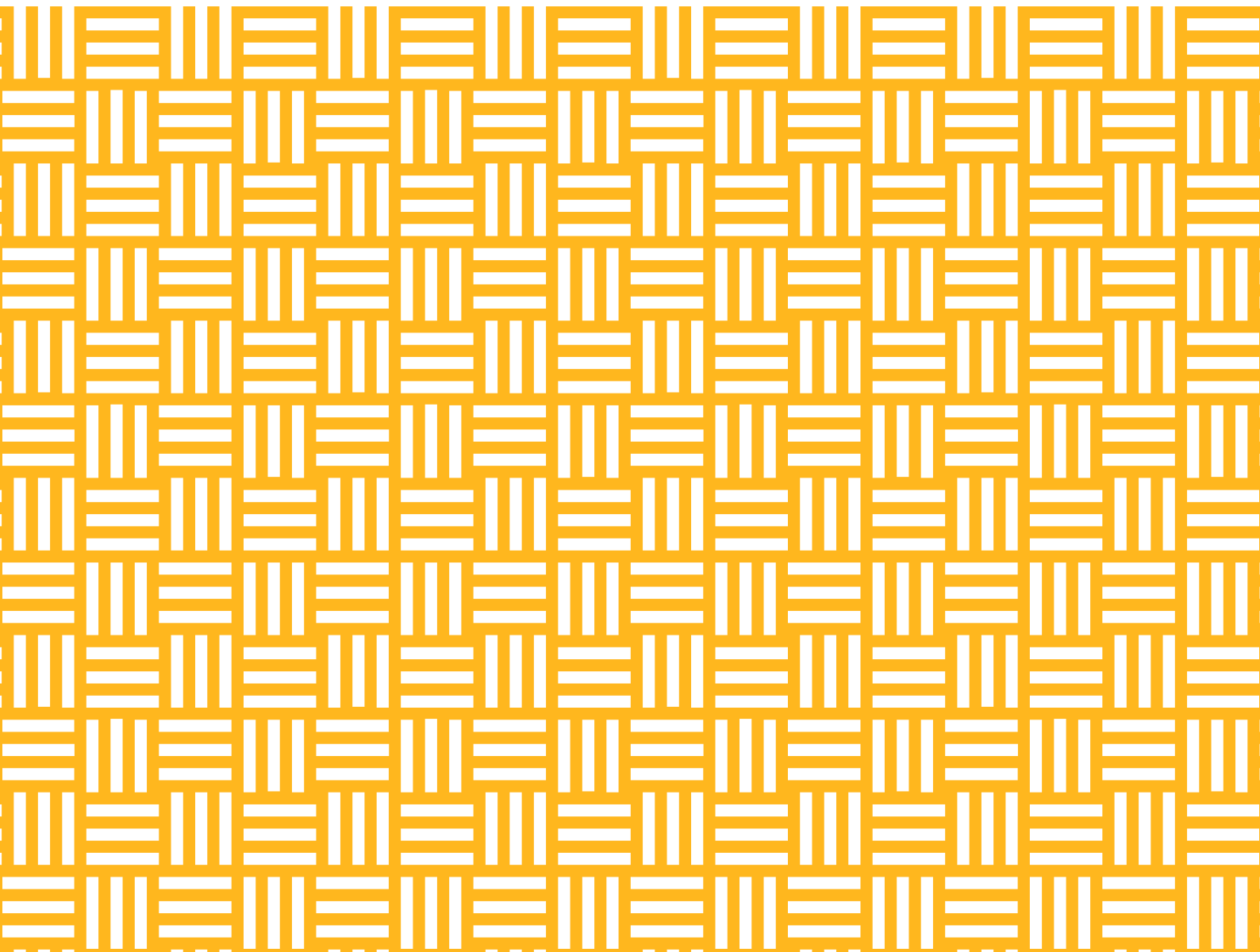

safejournalists.net

SRBIJA

Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2020.

SRBIJA
Indikatori za nivo
slobode medija
i bezbednosti
novinara 2020.

Autor
Rade Đurić

Naslov u originalu

Srbija – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednost novinara 2020.

Izdavač

Nezavisno udruženje novinara Srbije
Beograd, 2021.

Autor

Rade Đurić

Recenzentkinja

Dr. Irina Milutinović

Lektorka

Nataša Polić

Tiraž

50

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija urađena je uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Uvod	7
A Pravna zaštita	9
A1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primena u praksi	9
A2 Efekti propisa o kleveti	13
A3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima	15
A4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa	17
A5 Pravna zaštita novinarskih izvora	19
A6 Zaštita pristupa informacijama	20
B Položaj novinara i novinarki u redakcijama	24
B1 Ekonomska ograničenja novinara u redakcijama	24
B2 Uredivačka nezavisnost u privatnim medijima	25
B3 Uredivačka nezavisnost u javnim medijskim servisima	26
B4 Urednička nezavisnost u neprofitnim medijima	27
B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vesti	28
B6 Ekonomski položaj novinarki	29
C Bezbednost novinara i novinarki	30
C1 Statistika bezbednosti i nekažnjivosti	30
C2 Ponašanje institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	34
C3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi s pretnjama i nasiljem nad novinarima	39
Zaključci i preporuke	42

Pregled i opseg projekta

Već petu godinu zaredom udruženja novinara iz zemalja Zapadnog Balkana (Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije, Crne Gore, Kosova* i Srbije), uz podršku Evropske komisije,¹ prate stanje slobode medija i bezbednosti novinara u svojim zemljama. U 2020. godini u ovim procenama će im se pridružiti još dve države – Albanija i Hrvatska. Metodologija istraživanja iz 2016. godine² doručivana je tokom godina kako bi se prikupljanje i analiza podataka standardizovali i kako bi se fokus istraživanja prilagodio dešavanjima kako u tradicionalnom, tako i u online medijskom okruženju u zemljama Zapadnog Balkana. Na osnovu ovih standardizovanih istraživačkih alata, udruženja novinara ocenjivala su najnovija događanja u svojim zemljama i sprovodila razne zagovaračke aktivnosti u pravcu unapređenja političkog, zakonodavnog i institucionalnog okruženja u kojima novinari i mediji rade

-
- ¹ U decembru 2019. godine Evropska komisija odobrila je trogodišnji projekt [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net), čiji je cilj osnaživanje nacionalnih udruženja novinara u zemljama Zapadnog Balkana kako bi postali učinkoviti i odgovorni nezavisni akteri u zagovaranju primene EU standarda u području medijskih sloboda, s dugoročnim ciljem unapređenja prava građana na informisan izbor. Ova akcija predstavlja nadogradnju prethodnog projekta (Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednost novinara Zapadnog Balkana), koji se temelji na znanju i iskustvu stečenom u periodu 2016–2018. Program civilno društvo i mediji 2018–2019. podržava regionalne tematske mreže organizacija civilnog društva, regionalne mreže za ženska prava i ravnopravnost polova i male projekte koji promovišu saradnju između zajednica i građana iz Srbije i Kosova.
  - ² Peto prilagodeno izdanje metodologije istraživanja za ovaj istraživački projekt zagovaranja razvili su Snežana Trpevska i Igor Micevski, istraživači iz Istraživačkog instituta za socijalni razvoj RESIS iz Severne Makedonije (www.resis.mk).

*Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Napomena o metodologiji

Metodologija istraživanja sastoji se od tri grupe pokazatelja, razvijenih na temelju sistematske analize različitih smernica koje su izradile relevantne međunarodne organizacije.³ Tokom prethodnih godina, izvorni pokazatelji su testirani i usavršavani kako bi se što bolje uklopili u konkretni socio-politički kontekst ove regije i odražavali specifične potrebe i interese novinara u spomenutih sedam zemalja.

Primenjen je niz različitih istraživačkih metoda za prikupljanje i analizu podataka kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana za svaki konkretni indikator:

- pregled studija, analiza, istraživačkih izveštaja, politika, strategija i drugih dokumenata;
- kvalitativna analiza pravnih dokumenata;
- pronalaženje i analiza podataka objavljenih na internet stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tela;
- pronalaženje i analiza saopštenja za javnost, najava i drugih informacija koje su proizvele profesionalne organizacije;
- sekundarni podaci koje prikupljaju udruženja novinara;
- dubinski intervjui sa stručnjacima, novinarima, kreatorima politike itd.;
- fokus grupe s novinarima;
- anketa sa novinarima (u nekim zemljama).

Na nacionalnom nivou, udruženja novinara angažovala su domaće istraživače za prikupljanje podataka i izradu narativnih izveštaja, koje su potom pregledali imenovani nacionalni stručnjaci i glavni istraživač. U Srbiji, Nezavisno udruženje novinara Srbije angažovalo je Rada Đurića za nacionalnog istraživača i dr. Irinu Milutinović za medijskog eksperta koji će pregledati izveštaj.

Tri grupe indikatora na temelju kojih je rađena procena nivoa slobode medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu predstavljene su u donjoj tabeli.

Tabela 1: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbednosti novinara

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara i novinarki u redakcijama	C. Bezbednost novinara i novinarki
A.1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primena u praksi	B.1 Ekonomska ograničenja slobode novinara	C.1 Statistika bezbednosti novinara i nekažnjavanja
A.2 Efekti zakona o kleveti na novinare	B.2 Urednička nezavisnost u privatnim medijima	C.2 Postupanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara
A.3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Urednička nezavisnost u javnim servisima (emiterima)	C.3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi s pretnjama i nasiljem nad novinarima
A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa	B.4 Urednička nezavisnost u neprofitnim medijima	
A.5 Pravna zaštita novinarskih izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vesti	
A.6 Zaštita prava na pristup informacijama	B.6 Ekonomski položaj novinarki	

³ Prilikom razvijanja specifičnog istraživačkog pristupa za zemlje Zapadnog Balkana u obzir su uzeti sledeći dokumenti: Savet Evrope: Pokazatelji za medije u demokratiji; UNESCO: Pokazatelji razvoja medija (MDI) i Pokazatelji bezbednosti novinara, nacionalni nivo; USAID – IREX: Indeks održivosti medija; Freedom House: Anketa o slobodi štampe; BBC World Service Trust: Afrička inicijativa za razvoj medija; Odbor za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima; Reporteri bez granica: Svetski indeks slobode štampe.

Kao i za većinu zemalja u svetu, 2020. godina je za Republiku Srbiju godina brojnih iskušenja i nepredviđenih okolnosti koje su ukazale na ranjivost sistema, funkcionisanje i stvarnu sposobnost institucija u odnosu na izmenjene okolnosti. Gotovo sve sfere socijalnog, društveno-političkog, ekonomskog i drugih formi funkcionisanja države i života građana su u velikoj meri pogođene, pretrpele gubitke ili se na negativne posledice mora računati u nastupajućim godinama.

Naglim promenama najviše je doprinela pandemija virusa kovid-19, koja je obeležila 2020. godinu i čije posledice i dalje traju. Proglašenje vanrednog stanja, nastupajuće mere, izmenjeni redovni uslovi funkcionisanja i življenja, postupci nakon ukidanja mera direktno su uticali na sve sfere života. Posebno su se na udaru našli mediji koji su dobili ključnu ulogu u očuvanju javnog interesa pri izveštavanju usled nastalog haosa u prijemu i obradi informacija o zdravstvenoj i svakoj drugoj situaciji u zemlji. Iznenadni finansijski problemi, otežani uslovi rada, smanjen obim ljudskih prava, izmenjeni nivoi tolerancije na rad novinara u velikoj su meri uticali na stanje u medijima i položaj samih novinarki i novinara. Mediji su bili prinuđeni da menjaju svoje planove i sastave, pri čemu su novinari ostajali bez redovnih plata, radnih mesta ili privremenih angažovanja. Posebno otežani uslovi rada zabeleženi su kod slobodnih novinara, koje država nije prepoznala kao zaposlene u medijskom sektoru.

Međutim, nastupajuća pandemija samo je dodatno pogoršala uslove života u svim sferama. Duboko ukorenjena korupcija, nestabilna politička zbivanja, privid ekonomskog napretka utiču i na medije i novinare. Korupcija i dalje ostaje najveći problem jer se Srbija i ove godine smatra zemljom u kojoj je nivo korupcije visok pošto ima 38 od idealnih 100 poena (jedan poen manje u odnosu na rezultat CPI indeksa

Transparency International iz 2019), čime ponovo zauzima mesto u donjoj polovini svetske liste (Srbija zauzima 94. mesto od 180 zemalja i ima čak pet poena manje od globalne prosečne ocene koja iznosi 43). Iako je borba protiv korupcije sve vreme slovila kao jedan od državnih prioriteta, ocena Srbije u 2020. godini je najlošija u poslednjih 8 godina.⁴

Uticao je monopola u medijima i politička kontrola, te uslovljenost pripadnosti određenim političkim stranama uticali su na funkcionisanje i rad novinara kojima je jasno u kojim medijima, o kojim temama i na koji način mogu da pišu ili govore. Politička scena u Srbiji ne doprinosi poboljšanju medijskih sloboda koje su godinama u padu. Srbija živi u društvu u kojem je kreiran stav da se kritički nastrojeni novinari smatraju političkim protivnicima ili čak „neprijateljima države”, a odbrana javnog interesa opozicionim elementom, te pripadnosti određenim političarima. Mediji i novinari se otvoreno dele na one koji su bliski opoziciji i na one koji su bliski vlasti. Političari i visoki državni funkcioneri i dalje targetiraju novinare i medije na različite načine, a to posebno čine preko najviših institucija.

Ekonomska situacija u Srbiji, posebno nakon krize izazvane pandemijom virusa kovid, pogoršana je i u velikoj meri odražava se i na medije i na novinarsku profesiju. Međutim, takva situacija nije odlika samo 2020. godine. Iako se u javnosti pokušava predstaviti ekonomski napredak, realnost je u potpunosti drugačija. To se posebno vidi u novinarskoj profesiji, gde su ekonomski i socijalni uslovi rada sve lošiji, a plate veoma niske i uglavnom ispod zvaničnog proseka.

---

4 *Transparentnost Srbija, „Indeks percepcije korupcije CPI”, Beograd: Transparentnost Srbija, 2020. Pristupljeno: 01.02.2021, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/istraivanje-o-korupciji/indeks-percepcije-korupcije-cpi>*

A1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primena u praksi

---

Da li je zagarantovano pravo na slobodu izražavanja i informisanja? Da li obuhvata i pristup internetu? Da li se pravne garancije primenjuju u praksi?

Sloboda medija i sloboda izražavanja zagarantovani su Ustavom Republike Srbije i medijskim zakonima.⁵ Zakonodavni i institucionalni okvir za zaštitu osnovnih prava jesu u velikoj meri uspostavljeni, međutim i dalje je neophodno obezbediti njegovu doslednu i efikasnu primenu jer implementacija nije na nivou na kojem bi trebalo da bude.⁶ Regulacija digitalnih medija, finansiranje medija, političko oglašavanje, tužbe protiv novinara predstavljaju posebne oblasti u kojima primena propisa nije zaživela na očekivanom nivou. Prisustvo ozbiljnih naznaka koje ukazuju na to da sistem nije spreman na uvođenje šireg okvira novih prava zbog veoma loše implementacije već postojećih, govori da je potrebna kontinuirana revizija i prilagođavanje realnim mogućnostima kojima društvo može da odgovori. Sve su oštriji stavovi kojima se ističe nepotpunost propisa, praznine i podložnost brojnim oblicima zloupotreba, sindrom

⁵ Ustav Republike Srbije (Sl. glasnik RS, br. 98/2006), Zakon o javnom informisanju i medijima (Sl. glasnik RS, br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 – autentično tumačenje), Zakon o javnim medijskim servisima (Sl. glasnik RS, br. 83/2014, 103/2015, 108/2016 i 161/2020), Zakon o elektronskim medijima (Sl. glasnik RS, br. 83/2014 i 6/2016).

⁶ Evropska komisija, „Godišnji izveštaj za 2020. godinu“, Brisel: EK, 2020. Pristupljeno: 23.11.2020, <https://www.mei.gov.rs/srp/dokumenta/eu-dokumenta/godisnji-izvestaji-ek>

„zarobljene države” koji se posebno reflektuje kroz pritisak na slobodu izražavanja i kontinuirano urušavanje medijskog pluralizma. Srbija je u januaru 2020. godine usvojila novu Medijsku strategiju koja identifikuje glavne izazove povezane sa slobodom medija u Srbiji, ali u njoj primeni nije zabeležen nikakav konkretan napredak.⁷ Ovakvom stanju su dodatno doprinele restriktivne mere koje su vlasti preduzele tokom pandemije, a koje su imale direktan negativan uticaj na rad novinara i medija.⁸ To se potvrdilo i u poslednjem izveštaju Reportera bez granica, prema kome je Srbija u 2020. pala na listi Reportera bez granica na 93. mesto, a u 2021. je ostala tako pozicionirana.⁹

Da li su medijski propisi razvijeni u transparentnom i inkluzivnom procesu uz konsultacije sa relevantnim profesionalnim udruženjima?

Medijski zakoni doneti su još 2014. godine u procesu koji je u određenoj meri ocenjen kao delimično transparentan i uz učešće svih relevantnih aktera. U postupku donošenja uzela su učešće i medijska i novinarska udruženja. Međutim, usled izostanka očekivanih rezultata u primeni, a pre svega odsustva političke volje da se propisi valjano primene, usledili su predlozi da se medijska legislativa izmeni, što je i potvrđeno donošenjem nove Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2025. godine (u daljem tekstu: Medijska strategija). Međutim, ni sam proces donošenja Strategije nije bio u potpunosti transparentan i inkluzivan. Postupak su pratile brojne kontroverze, od izlaska predstavnika medijskih udruženja, a posebno preko pogrešnog upućivanja nacrta predloga uz povlačenje takve verzije, proces je pokazao i svoje negativne delove.¹⁰ Akcioni plan za sprovođenje Strategije je usvojen nakon gotovo godinu dana, početkom decembra 2020. godine i predviđa niz direktnih mera za unapređenje izmenom regulative.

Da li je bilo pokušaja državnih vlasti da nametnu licenciranje ili druge stroge zahteve za osnivanje štampanih i onlajn medija? Da li ovi zahtevi prevazilaze jednostavnu i laku registraciju preduzeća i poreza?

U Srbiji nije bilo pokušaja licenciranja od strane državnih organa, a takođe ni drugih zahteva koji se tiču štampanih i onlajn medija. Prilikom osnivanja, mediji moraju da poštuju precizno uređena zakonska pravila¹¹ i obavezni su da imaju pravno ili fizičko lice kao izdavača, a imaju i obavezu objavljivanja osnovnih podataka o mediju u obliku impresuma, skraćenog impresuma, odnosno identifikacije. Propisi ne predviđaju obavezu da medij bude registrovan u Registar medija koji se vodi pri Agenciji za privredne registre, ali u tom slučaju taj medij ne može konkurisati za sufinansiranje projekta od javnog značaja niti mu se na drugi način može dodeljivati državna pomoć. Nisu predviđena posebna pravila za onlajn medije. Sa druge strane, vidljive su brojne poteškoće i problemi prilikom registracija medija, posebno u lokalnim sredinama, te priličan stepen formalnosti nadležne Agencije za privredne registre.¹²

Da li je bilo pokušaja državnih vlasti da ograniče pravo na pristup internetu ili da blokiraju ili filtriraju internet sadržaj?

U oktobru 2020. godine u Srbiji je prvi put došlo do organizovanog ograničavanja pristupa internet stranicama građanima sa teritorije Srbije. Jedan od mobilnih operatera koji su aktivni u Srbiji uskratio je svojim korisnicima pravo pristupa određenim veb stranicama čije je sedište van Srbije i to na osnovu dopisa Uprave za igre na sreću pri Ministarstvu finansija, koja je telekomunikacionim provajderima na teritoriji Srbije naložila da se korisnicima filtrira i uskrati pravo pristupa stranicama koje nude igre na sreću van Srbije. Opasnost predstavlja moguća praktična primena i usvajanje ovakvih i sličnih dopisa i odluka koje su suprotne ustavnim odredbama, a što polako može predstavljati zaokret koji će Srbiju približiti državama bez slobodnog interneta uz opravdani strah da bi ovakvo postupanje moglo pokrenuti praksu diskrecionih odluka o blokiranju pristupa raznim sadržajima i servisima građanima Srbije, te da u nekoj meri postupanje jednog od telekomunikacionih operatera predstavlja i neku

7 Vlada RS, „Medijska strategija”, Beograd, 30.01.2020. Pristupljeno: 23.11.2020, <https://www.srbija.gov.rs/dokument/441801/medijska-strategija.php>

8 Sl. Glasnik, „Odluka o proglašenju vanrednog stanja”, 29.03.2020. Pristupljeno: 26.11.2020, [http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/tp/covid19](https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/srgs/predsednik/odluka/2020/29/1/reg; Propisi i akti koji su doneti za vreme trajanja vanrednog stanja. Pristupljeno: 26.11.2020, <a href=)

9 Reporters without Borders, „World Press Freedom Index”, Paris: Rwb, 2021. Pristupljeno: 26.04.2021, <https://rfs.org/en/serbia>

10 Filip Lukić, „Medijska strategija – korak napred u slobodi medija ili simulacija reformi?”, Beograd: European Western Balkans, 2019. Pristupljeno: 20.10.2020. <https://europeanwesternbalkans.rs/medijska-strategija-korak-unapred-u-slobodi-medija-ili-simulacija-reformi/>

11 Zakon o javnom informisanju i medijima.

12 Istaknuto od strane novinara i stručnjaka koji su intervjuisani za potrebe istraživanja u periodu između oktobra i novembra 2020. godine. Obavljeno je 15 dubinskih intervjua u periodu od septembra do novembra 2020. godine

vrstu „testa“ za građane.¹³ U 2020. godini zabeleženi su slučajevi blokiranja i ograničavanja sadržaja na internetu i to najčešće putem zahteva za uklanjanje snimaka sa Jutjuba i društvenih mreža, pre svih Instagrama i Tvitera, blokiranjem naloga novinarima na Tviteru ili Fejsbuku.¹⁴

Da li regulatorno telo izvršava svoje funkcije na nezavisan i nediskriminatoran način? Da li se izdavanje dozvola i drugi propisi za emitovanje sprovode na pošten i neutralan način?

Regulatorno telo za elektronske medije (REM) ne izvršava sve svoje funkcije nezavisno, a posebno ne nediskriminatorski prema podnosiocima pritužbi i određenim medijima. Stručnjaci su saglasni sa analizama koje ukazuju na to da REM ne ispunjava svoje obaveze, ne koristi zakonska ovlašćenja i gubi autoritet nezavisnog tela. Izveštaji stručnih službi Regulatora iz godine u godinu konstatuju da su programski sadržaji u potpunoj suprotnosti sa obavezama emitera utvrđenim u zakonu, podzakonskim aktima i izdatim dozvolama, ali broj izrečenih mera je veoma mali i do sada nije oduzeta nijedna dozvola. Regulator ne koristi ni sve pravne mogućnosti za zaštitu maloletnih lica, obaveze poštovanja ljudskih prava i zabrane govora mržnje u medijskoj sferi, što izaziva ogroman revolt kod građana i novinara.¹⁵ Nadležni skupštinski odbor, iako mu je uloga u postupku izbora članova Saveta REM-a samo tehničke prirode, direktno je uticao na izbor pojedinih članova Saveta (u slučaju izbora članova Saveta na predlog organizacija civilnog društva), što ukazuje na politički uticaj na rad REM-a.¹⁶ Brojni su primeri koji ukazuju na to da se dozvole za rad emitera dodeljuju osnivačima koji podržavaju političku stranku na vlasti.¹⁷ U istraživanjima koja su sprovedena među članovima akademske zajednice, novinarima, emiterima i predstavnicima civilnog društva, REM-u je data prosečna ocena

nezavisnosti 1,63, što je jedva prelazna ocena rada.¹⁸ Za vreme vanrednog stanja Regulator je postupao samo po hitnim predmetima koji ne trpe odlaganje u odlučivanju, međutim u okviru rada nije bilo postupanja po podnetim prijavama u vezi sa radom emitera, uključujući tu i prijave zbog kršenja propisa za vreme vanrednog stanja.

Da li se zakonske odredbe o državnom oglašavanju u medijima zloupotrebljavaju zbog političkog uticaja na njihovu uređivačku politiku? Da li je raspodela državnih sredstava transparentna, poštena i nediskriminatorna? Da li državne institucije redovno objavljuju podatke o iznosima dodeljenim različitim medijima?

Zloupotrebe u oglašavanju države postoje i to u korist određenih medija čija uređivačka politika podržava vladajuću politiku i to čini na različite načine. Oglašavanje javnih preduzeća i društava kapitala je u potpunosti pod kontrolom države koja ostvaruje politički uticaj na dodelu sredstava. Ističe se oglašavanje u medijima koji su bliski vlastima, što je posebno vidljivo u lokalnim sredinama. U dosadašnjim pokušajima sprovođenja medijske reforme nedovoljno pažnje bilo je posvećeno pitanju javnog oglašavanja i obaveštavanja.¹⁹ Propisi nisu ni sveobuhvatni niti dovoljni da spreče neprimeren uticaj na rad medija, niti da održe ravnopravan položaj na tržištu i spreče različite vrste zloupotrebe javnih resursa. Sa druge strane, postoji i više različitih vidova trošenja budžetskih sredstava kroz izvršenje različitih medijskih usluga koje takođe odlikuju netransparentni postupci, izostanak konkurencije i brojni primeri direktnih ugovaranja sa uglavnom povlašćenim medijima, naročito u lokalnim sredinama.²⁰

Postoje li određene vrste medijskih subvencija ili sredstava za proizvodnju medijskih sadržaja od javnog interesa i kako se one primenjuju u praksi?

Postojeći zakonski okvir predviđa projektno sufinansiranje i to kroz javne konkurse sa ciljem ostvarivanja javnog interesa.²¹ Međutim, u praksi to nije

13 Share Fondacija, „Uvedeno filtriranje interneta u Srbiji“, Beograd: Share Fondacija, 2020. Pristupljeno: 01.03.2021, <https://www.sharefoundation.info/sr/uvvedeno-filtriranje-interneta-u-srbiji/>

14 Na društvenoj mreži Tviter, od strane nepoznatih lica prijavljen je video sadržaj na nalogu NUNS-a koji je predstavljao jednu od izjava uzetih u okviru kampanje „END IMPUNITY/Dan borbe protiv nekažnjivosti zločina nad novinarima“. Video je sačinjen od izjave uzete od cerke Dejana Anastasijevića u vezi sa napadima na novinarku.

15 Vida Petrović-Škero i Nataša Jovanović, „Analiza efekata rada Regulatornog tela za elektronske medije 2017–2020“, Beograd: Slavko Čuruvija fondacija, 2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://www.slavkocuruvijafondacija.rs/analiza-efekata-rada-rem-a-od-2017-do-2020-u-nadzoru-nad-radom-emitera-regulator-se-najmanje-bavi-zastitom-interesagledalaca-i-slusalaca/>

16 O Regulatorom telu za elektronske medije iz Medijske strategije donete u januaru 2020. godine.

17 Ivana Predić, „Zahvaljujući REM-u, profesionalno destruktivni model izveštavanja TV Pančevo proširen na veliki deo Vojvodine“, Pančevo Si Ti, 20.01.2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://www.pancevo.city/na-granici/zahvaljujuci-rem-u-profesionalno-destruktivni-model-izvestavanja-tv-pancevo-prosiren-na-veliki-deo-vojudvine/>

18 Miloš Stojković, Stevan Pajović i Ljubiša Kuvekalović, „Pravna analiza položaja Regulatornog tela za elektronske medije“, *Danas.rs*, 25.02.2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/predstavljennacr-pravne-analize-polozaja-rem/>

19 Miloš Stojković, Nemanja Nenadić i Saša Varinac, „Regulacija promotivnih aktivnosti javnih entiteta u medijskom sektoru“, Beograd: *Transparentnost Srbija*, 2020. Pristupljeno: 20.02.2021, <https://transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/inaslovna/11692-regulacija-promotivnih-aktivnosti-javnih-entiteta-u-medijskom-sektoru>

20 Stavovi intervjuisanih medijskih stručnjaka i novinara u periodu između septembra i novembra 2020. godine.

21 Zakon o javnom informisanju i medijima, član 13.

ostvareno na očekivani način. Procedure i finansiranje odlikuju brojni propusti i problem, među kojima se izdvajaju: opšta netransparentnost postupaka, što za izbor članova komisija tako i odabira samih projekata; nepoštovanje postojećih propisa od strane onih koji ih primenjuju; nedorečeni propisi; nedovoljno iskustvo, pa čak neznanje i pogrešna primena propisa koji ukazuju na nestručnost. Posebno se ističe izostanak adekvatnih obrazloženja za donete odluke s obzirom na to da se sredstva u ogromnoj meri dodeljuju medijima koji su najveći prekršioci medijskih zakona i Etičkog kodeksa novinara Srbije.

Raspodela sredstava nije poštena i postoje brojni primeri diskriminacije, o čemu svedoče primeri loših odluka prilikom dodela javnih sredstava.²² Javne nabavke se nedovoljno koriste uprkos zakonskim obavezama, a kada se sprovede uglavnom se realizuju bez konkurencije, pri čemu su iznosi plaćeni za medijske usluge jednaki procenjenoj vrednosti koja je često iznad tržišne. Direktni ugovori i produkcije postaju sve dominantniji, a sufinansiranje i dalje odlikuju problematični sastavi komisija, teme koje ne ostvaruju lokalne interese kroz izabrane projekte.²³ Podaci o dodeljenim sredstvima se uglavnom redovno objavljuju,²⁴ a ukoliko podaci nisu dostupni ili se traže detaljnije informacije i dokumenta, do njih je moguće doći upitima za slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Međutim i ovaj način pribavljanja podataka je u velikoj meri ugrožen nepostupanjem državnih organa. Kao korak unapred stručnjaci prepoznaju Strategiju razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji u periodu od 2020. do 2025. godine, koja prepoznaje poremećaje na tržištu, različite vidove dodele sredstava medijskom sektoru i mere za njihovo ujednačavanje.

Najveći deo sredstava se podeli upravo medijima koji su česti prekršioci zakona i kodeksa ili u velikoj meri direktno podržavaju vlast, pri čemu novinari kao ključnu kariku smatraju punu transparentnost procesa, jer je teško doći do detaljnih podataka o toku konkursa, rezultatima i obrazloženjima za takve odluke. U prilog vezi sa političkim uticajem na raspodelu sredstava svedoči i period u kojem su konkursi objavljeni, a koji se gotovo redovno poklapa sa uvodima u predizborne kampanje. Agilnost lokalnih samouprava da što pre raspišu konkurse za sufinansiranje medijskih sadržaja bila je podstaknuta izbornim aktivnostima i potrebama,

22 BIRN, NUNS i Slavko Ćuruvija fondacija, „Kaži traži – inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana“, 2017–2019. Pristupljeno: 20.12.2020, <https://kazitrazi.rs/>

23 BIRN i NUNS, „Kako se troše javna sredstva“, Beograd: BIRN i NUNS, 2021. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://nuns.rs/izvestaji/>

24 Državni organi se ponašaju različito. Kao dobar primer uzimaju se podaci koje objavljuje Ministarstvo za kulturu i informisanje. Pristupljeno: 19.03.2021, <https://www.kultura.gov.rs/vest/sr/5949/raspisani-konkursi-iz-oblasti-javnog-informisanja.php>

te su lokalni izbori u junu 2020. dokaz koji tome ide u prilog. Mediji koji su kršili kodeks dobijali su sredstva na konkursima i to posebno mediji koji imaju kontinuitet u kršenju kodeksa. Primera radi, portal ePančevo, koji je 9 puta prekršio kodeks, dobio je ubedljivo najviše sredstava – 8.660.000 dinara raspoređenih na ukupno šest projekata, a list Informer je realizovao 11 projekata sa ukupnom sumom od 5.500.000 dinara.²⁵

Koji su mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?

U Srbiji još uvek ne postoje jasni mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina. Pozitivan korak ka prepoznavanju problema je Medijska strategija koja se bavi pitanjem zastupljenosti programa na jezicima nacionalnih manjina i koja posebnu pažnju posvećuje položaju Saveta nacionalnih manjina zbog postojanja „određene zabrinutosti po pitanju njihovog uticaja na pluralizam i uređivačku nezavisnost medija“. Napore da se unapredi finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina prate brojne opstrukcije i problemi.²⁶ Uočava se nedostatak „ključnih podataka“ o položaju manjinskih medija i njihovom statusu, ali i podrške samim medijima zbog pitanja održivosti koje se vezuje za finansijske razloge.²⁷ Osim toga, ukazuje se na uticaj nacionalnih saveta na uređivačku politiku medija na jezicima nacionalnih manjina, posebno zbog mogućnosti davanja takozvanog „mišljenja“ o projektima na konkursima za sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa. Iako po zakonu nisu obavezujuća, praksa je učinila da se ta mišljenja posmatraju kao obavezne preporuke. Upravo iz tih razloga postoji bojazan da su nacionalni saveti „produžena ruka vladajuće partije, poligon na kojem se raspoređuje uticaj i politički deo kolača“, te da su urednici i novinari izloženi brojnim pritiscima. Stavovi nacionalnih saveta često obesmišljavaju procedure i zakonske propise jer su instruirani od strane vlasti.²⁸

25 Nevena Krivokapić Martinović, Anka Kovačević i Bojan Perkov, „Izveštaj – Sufinansiranje medija koji krše etičke standarde“, Beograd: Savet za štampu, 2020. Pristupljeno: 11.12.2020, <https://savetzastampu.rs/publikacije/izvestaj-sufinansiranje-medija-koji-krse-eticke-standarde-pdf/>

26 Iz prvobitne verzije Medijske strategije koju je Radna grupa izradila, najpre je od strane predstavnika Vlade jednostrano izmenjen gotovo čitav deo koji se odnosi na informisanje na jezicima nacionalnih manjina. Međutim, tekst Strategije je naknadno vraćen radnoj grupi na doradu, pa su i ključne mere u ovoj oblasti povraćene.

27 Vuk Miloš Petrović i ekipa Voice, „Nova Medijska strategija i mediji na jezicima manjina“, [Voice.org.rs](http://voice.org.rs/), 15.07.2020. Pristupljeno: 15.12.2020, <http://voice.org.rs/nova-medijska-strategija-i-mediji-na-jezicima-manjina/>

28 Stav intervjuisanih novinara za potrebe istraživanja u periodu između septembra i novembra 2020. godine.

Da li su autonomija i nezavisnost javnog servisa zagarantovani i efikasno zaštićeni?
Da li okvir finansiranja obezbeđuje njegovu nezavisnost i stabilnost? Da li je nadzorno telo uopšte predstavnik društva?

Zakonski propisi predviđaju institucionalnu autonomiju i uredničku nezavisnost javnih medijskih servisa. Predviđa se i način na koji se finansiraju javni medijski servisi,²⁹ međutim sve je očiglednije da primenjeni model kombinovanog finansiranja ne može da obezbedi njihovo održivo funkcionisanje i objektivnost, a praksa potvrđuje da autonomija i nezavisnost nisu postignuti.³⁰ Potpuna nezavisnost javnih medijskih servisa od državnog budžeta nikada nije ostvarena. Izmenama i dopunama Zakona o privremenom uređivanju načina naplate takse za javni medijski servis, omogućeno je da RTV i RTS delimično budu finansirani iz budžeta do kraja 2020. godine. Poslednjim izmenama Zakona takse su, od januara 2020. godine, povećane sa 1.8 evra na 2.2 evra mesečno. Prema poslednjem javno dostupnom Finansijskom izveštaju RTS-a, budžetske subvencije u 2018. godini predstavljaju oko 28% prihoda ove medijske kuće.³¹ Učešće budžetskih sredstava je manje od evropskog proseka, ali je udeo budžetskih subvencija dvostruko veći u odnosu na Evropu, zbog čega je i povećana zavisnost javnog servisa u odnosu na državu.

Nadzorni organ u javnim servisima je Programski savet koji ima savetodavnu ulogu³² i njegovi članovi treba da se biraju iz redova stručnjaka u oblasti medija i medijskih poslenika, naučnika, stvaralaca u oblasti kulture i drugih oblasti. Međutim upitno je da li se to čini po zahtevanim pravilima. O relevantnim političkim temama građani Srbije na javnom servisu po pravilu čuju isključivo stanovište predstavnika vlasti, pri čemu predstavnici opozicije koji su bojkotovali izbore održane u junu 2020. godine nisu imali adekvatan pristup, što govori o problematičnom unutrašnjem pluralizmu javnih servisa. Sa javnog medijskog servisa se ne čuju kritike zvanične državne politike, o događajima koji su nepovoljni za vlast na javnim medijskim servisima se retko govori

i prilike da se čuje i druga strana nisu dostupne svim relevantnim učesnicima političkog života.³³

A2 Efekti propisa o kleveti

Da li su odredbe propisa o kleveti stroge i štite li državne službenike? Koji su glavni nedostaci ovih zakona?

Medijski propisi i zakoni koji uređuju ne predviđaju odredbe koje posebno štite ugled i čast državnih službenika i drugih imenovanih i postavljenih lica. Međutim, u 2020. godini zabeleženi su pokušaji provladinih udruženja i narodnih poslanika vladajuće političke stranke da pokrenu debate o uvođenju novih posebnih oblika krivičnih dela koja bi posebno zaštitila predsednika republike, premijera i članove Vlade.³⁴ Ovakve aktivnosti ocenjene su kao takozvani „probni balon” sa ciljem merenja reakcije stručne javnosti i građana, uz očekivanja da se u bliskoj budućnosti pojave slični predlozi za izmene i dopune propisa. Sa druge strane, praksa pokazuje da postoje primeri presuda u kojima u obrazloženjima sudije ukazuju na potrebu veće zaštite određenih čelnika u odnosu na građane. Kleveta kao krivično delo u Srbiji ne postoji od 2012. godine. Kao pravni oblici zaštite oštećenog objekta Krivičnim zakonikom predviđena su: a) krivična dela iz oblasti povrede ugleda i časti koja se gone privatnim putem³⁵ i b) dela propisana drugim, pre svega medijskim zakonima, koja dopuštaju oštećenom pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete. Praksa je pokazala da su ovi načini najdelotvorniji u saniranju posledica nastalih delima koja su slična kleveti, ali i da nisu strogi, o čemu stručnjaci imaju različita gledišta. Analize rađene u 2020. godini ukazuju na to da je način na koji su dela uređena preterano širok, često se ne pravi razlika između mišljenja i činjeničnog stanja, što

29 Zakon o javnim medijskim servisima, članovi 5 i 36.

30 Istinomer, „RTS i budžet – prevladala težak više milijardi”, [Istinomer.rs](https://www.istinomer.rs/analize/rti-i-budzet-prevladala-tezak-vise-milijardi/), 30.11.2020. Pristupljeno: 20.02.2021, <https://www.istinomer.rs/analize/rti-i-budzet-prevladala-tezak-vise-milijardi/>

31 Vladana Jaraković, „Mediji u Srbiji: U odbrani postojećeg stanja”, [Crtv.rs](https://crtv.rs/mediji-u-srbiji-u-odbrani-postojeceg-stanja/), 25.03.2020. Pristupljeno: 15.12.2020, <https://crtv.rs/mediji-u-srbiji-u-odbrani-postojeceg-stanja/>

32 Programski savet se stara o zadovoljenju interesa slušalaca i gledalaca u pogledu programskog sadržaja, razmatra ostvarivanje programske koncepcije i kvalitet programskog sadržaja javnog medijskog servisa i u vezi sa tim daje preporuke i predloge generalnom direktoru i Upravnom odboru. Zakon o javnim medijskim servisima, članovi 29 i 30.

33 Vladana Jaraković, „Mediji u Srbiji: U odbrani postojećeg stanja”, [Crtv.rs](https://crtv.rs/mediji-u-srbiji-u-odbrani-postojeceg-stanja/), 25.03.2020. Pristupljeno: 20.11.2020, <https://crtv.rs/mediji-u-srbiji-u-odbrani-postojeceg-stanja/>

34 U vezi s tim, učesnici fokus grupa su ukazali na primere stavova iznetih od strane predstavnika nevladinog sektora koji otvoreno podržavaju partiju na vlasti u televizijskim emisijama medija sa nacionalnom frekvencijom kao i narodnih poslanika u Parlamentu; Katarina Živanović, „Pravnici ismejali predlog za uvođenje novog krivičnog dela”, [Danas.rs](https://www.danas.rs/drustvo/pravnici-ismejali-predlog-za-uvodjenje-novog-krivicnog-dela/), 22.12.2020. Pristupljeno: 18.01.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/pravnici-ismejali-predlog-za-uvodjenje-novog-krivicnog-dela/>

35 Krivični zakonik, glava – Povreda ugleda i časti. U glavi XVII Krivičnog zakonika su ostala krivična dela iz oblasti povrede ugleda i časti: krivično delo uvrede (član 170), krivično delo iznošenje ličnih i porodičnih prilika (član 172), povreda ugleda Srbije (član 173), povreda ugleda zbog rasne, verske, nacionalne ili druge pripadnosti (član 173), povreda ugleda strane države ili međunarodne organizacije (član 175).

može dovesti do različitih rezultata.³⁶ Praktično gledano, struka smatra da ova dela na dobar način odmenjuju dekriminalizovanu klevetu, naročito ako se primene presude ESLJP, te da jedino propisane i presuđene kazne nisu adekvatne prouzrokovanim posledicama. Međutim, praksa je neujednačena, a sudije kada sude u svojim presudama veoma retko primenjuju odluke ESLJP. Tuženi novinari ukazuju na razliku u načinu na koji sudije shvataju tužbe, a često su u strahu i zbog ovakvih iznosa, s ozbirom na to da su tužbe protiv njih praktičan model pritiska i slabljenja snage novinara i medija. Situacija jeste bolja, ali izostanak klevete nije sprečio nezadovoljne ili zlonamerne da tužbama uglavnom izvrše dodatni pritisak na novinare.

Koliko su tužbi protiv novinara pokrenuli državni zvaničnici i političari u proteklih godinu dana?

U prvih 10 meseci 2020. godine Višem sudu u Beogradu ukupno je podneto 325 predmeta protiv novinara, urednika i vlasnika medija, međutim ne postoji precizna evidencija koliko je tužbi protiv novinara pokrenuto od strane državnih zvaničnika i političara. Za isti period rešeno je ukupno 340 tužbi koje su podnete protiv novinara u prethodnim godinama. Od ukupnog broja rešenih tužbi, 118 je delimično usvojeno, povlačenjem tužbe rešeno je 89 predmeta, a odbijanjem tužbe 60. Ostala 73 predmeta rešena su na drugi način.³⁷ U rešavanju je aktivirano 26 sudija ovog suda koji još uvek prosečno postupaju u skoro 43 nerešena predmeta.

U kojoj su meri sudske odluke protiv nekih novinara politički motivisane? Kakve su kazne izrečene?

Do sada nije bilo mnogo jasnih dokaza o tome da su podnete tužbe protiv određenih novinara isključivo politički motivisane, te da je to razlog njihovog podnošenja. Sa druge strane, novinari smatraju da tužbe jesu vid pritiska na rad, upozorenje i oblik iscrpljivanja koji se vezuje za odustanak od određenih tema, međutim gotovo su jednoglasni u stavu da ovakve tužbe ne mogu preterano da utiču na njihovo odustajanje od rada. Brine ih nepoverenje u pravosudni sistem, strah od „iskrivljenog” viđenja sudija i pre svega političkog uticaja koji na njih mogu da ostvare predstavnici vlasti, uticajni

pojedinci ili grupe.³⁸ Novinari su uglavnom izloženi novčanim kaznama kao sankcijama, te uključujući advokatske troškove i visoke takse za odgovore na tužbe, to može da bude ozbiljan udarac na njihove finansijske kapacitete. Prema podacima dostupnim iz analiza na temu podnetih tužbi protiv novinara, zahtevani iznosi u predmetima uglavnom se kreću od 850 do 21 hiljade evra, a dosuđeni iznosi od 80 do 4600 evra. Krajnji slučajevi su van standardnih okvira, pa se u većini izrečenih sudskih postupaka dosuđuju iznosi u rasponu od 850 do 1700 evra.³⁹

Da li sudovi prepoznaju uspostavljeni mehanizam samoregulacije (ako postoji)? Da li prihvataju validnost objavljenog odgovora, ispravke ili izvinjenja?

Sudovi u Srbiji nisu u obavezi da u postupcima koje vode uzimaju u obzir odluke Saveta za štampu kao samoregulatornog tela. Sa druge strane, to nije sprečilo zastupnike novinara da u postupcima koje vode dostave odluke Saveta u prilog dokazivanju određenih tvrdnji. Stručnjaci smatraju da se u obrazloženjima svojih odluka sudije sve češće pozivaju na odluke Saveta za štampu, te da je potrebno ujednačavanje stavova. Sa druge strane, novinari koji su intervjuisani smatraju i da sudovi treba da predstavljaju dobar izvor informacija za odluke i postupanja Saveta.⁴⁰

Šta novinari misle o zakonu o kleveti? Da li su obeshrabreni da istražuju i pišu kritički?

Novinari uglavnom ne znaju puno o samim propisima i načinima na koje je moguće zaštititi njihovo pravo, te ih je, bez obzira na početnu rešenost, u velikoj meri strah od ulaska u bilo kakav sudski proces. Utisak uticaja izvršne vlasti na pravosuđe i nepoverenje u sistem dovode u pitanje čak i prepostavku da je zakon dobar, a njegova implementacija efikasna. U nekim slučajevima tužbe

36 Zamira Djabarova, „SLAPP analiza tužbi protiv novinara”, Article 19 i NUNS, 2021. Pristupljeno: 15.04.2021, <https://nuns.rs/izvestaji/>

37 Pre toga, u prvih 8 meseci zabeležene su 283 tužbe protiv novinara, a rešeno je 295 predmeta. Objavljena statistika je na osnovu informacija pribavljenih od strane udruženja UNS-a. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://www.uns.org.rs/sr/novinari-na-sudu/statistika/105426/za-prvih-osam-meseci-ove-godine-283-tuzbi-protiv-novinar-a-i-medija.html>

38 Novinarka iz fokus grupa: „Strah me je zbog toga što znam u kakvoj zemlji, na žalost, živim. U zemlji u kojoj je apsolutno sve moguće”. (Istaknuto od strane novinara koji su intervjuisani u periodu između septembra i novembra 2020. godine za potrebe istraživanja.)

39 Zamira Djabarova „SLAPP analiza tužbi protiv novinara”, Article 19 i NUNS, 2021. Pristupljeno: 15.04.2021, <https://nuns.rs/izvestaji/>; Nataša Stojadinović, „Sloboda medija i zaštita građana – gde je granica?”, Beograd: Otvorena vrata pravosuđa, 2020. Pristupljeno: 20.02.2021, <https://otvorenavratapravosudja.rs teme/ustavno-pravo/sloboda-medija-i-zastita-gradana-gde-je-granica>

40 Istaknuto od strane novinara koji su intervjuisani za potrebe istraživanja u periodu između oktobra i novembra 2020. godine. Novinari ukazuju na nepovoljnu odluku Saveta za štampu u slučaju KRIK-a (KRIK, „Odluka Saveta za štampu protiv KRIK-a opasan presedan u novinarstvu”; [Krik.rs](https://www.krik.rs), 23.12.2020. Pristupljeno: 21.03.2021, <https://www.krik.rs/odluka-saveta-za-stampu-protiv-krik-a-opasan-presedan-u-novinarstvu/>

i njihove posledice utiču na novinarski rad i ometaju ga. Same tužbe, takse, izrečene kazne, troškovi prema advokatima materijalno iscrpljuju novinare, te bivaju prinuđeni da se bave stvarima koje nisu njihov pravi novinarski posao (obezbeđivanje sredstava). Novinari se na ovaj način takozvanim skretanjem pažnje teraju u druge izazove i egzistencijalnu borbu koja ponekad znači preživljavanje. Posebno medijski radnici iz lokalnih redakcija trpe posledice i to na više načina, počev od direktnih pritisaka predstavnika vlasti, pritisaka na njihove porodice i prijatelje – s obzirom na to da se u manjim sredinama mnogo češće građani lično poznaju, nedodeljivanja sredstava na javnim konkursima medijima u kojima su zaposleni lokalni novinari, do različitih oblika tužbi ili prijava inspekcijama.⁴¹

A3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima

Da li je politički pluralizam u medijima regulisan medijskim zakonodavstvom mimo izbornih procesa? Koje su obaveze javnih medijskih servisa, a šta privatnih emitera u vezi sa političkim pluralizmom van izbornih procesa?

Politički pluralizam predviđen je Zakonom o javnim medijskim servisima. Javni medijski servisi obavezuju se na poštovanje i podsticanje pluralizma političkih, verskih i drugih ideja, kao i na omogućavanje javnosti da bude upoznata sa tim idejama, ne služeći interesima pojedinih političkih stranaka i verskih zajednica, kao ni bilo kom drugom pojedinačnom političkom, ekonomskom, verskom i sličnom interesu.⁴² Sa druge strane, privatni emiteri nisu ni blizu obavezani da poštuju politički pluralizam u medijima kao što je to slučaj sa javnim servisima. Zakon o elektronskim medijima predviđa opštu obavezu da privatni emiteri moraju obezbeđivati slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje i da u periodu izvan predizborne kampanje moraju da poštuju zabranu političkog oglašavanja.⁴³ Izostanak striktno obaveze privatni emiteri obilato koriste, a analize govore da se politički pluralizam veoma retko poštuje, te da je to uglavnom odlika takozvanih nezavisnih i slobodnih medija.⁴⁴ Sa druge strane, izostaje adekvatna regulacija tzv. „funkcionerske

kampanje” koja predstavlja najslabiju kariku u oblasti regulacije medijskog izveštavanja o političkim akterima, te i dalje ostaje problematično prikriveno političko oglašavanje.

Da li je regulatorno telo dužno da nadgleda i štiti politički pluralizam izvan izbornih procesa?

Regulatorno telo za elektronske medije ima generalnu obavezu da vrši nadzor nad radom emitera,⁴⁵ kontroliše rad pružalaca medijskih usluga i stara se o poštovanju zakona i drugih podzakonskih akata,⁴⁶ međutim zakon ne predviđa ovlašćenja regulatora da i u periodu izvan predizborne kampanje štiti politički pluralizam. Sa druge strane, u javnosti je vidljiv ogroman pritisak na REM da to čini, te se veoma često iznose stavovi da to što nije obaveza izrečena zakonom ne bi trebalo da utiče previše na regulatora, s obzirom na kapacitete koje poseduje, ali i da je to jedan od načina da REM pokaže svoju nezavisnost i odsustvo političkog uticaja na njega.

Da li političke stranke i kandidati imaju pošten i jednak pristup medijima izvan izbornih procesa?

Političke partije i kandidati nemaju jednak i fer pristup medijima u periodu van predizborne kampanje.⁴⁷ To je problem koji postoji u Srbiji duži niz godina. Prema istraživanjima koja su sprovedena u periodu od 5 meseci pre izbora (od novembra 2019. do marta 2020. godine),⁴⁸ na svim televizijama sa nacionalnom pokrivenošću najveću zastupljenost su imali predstavnici vlasti.⁴⁹ Predstavnici stranaka na vlasti su najčešće predstavljeni u pozitivnom tonu, ređe neutralnom, a najmanje u negativnom. Predstavnici opozicije u bojkotu bili su dominantno predstavljeni u negativnom tonu, a ostali predstavnici opozicije najčešće su

41 Istaknuto od strane intervjuisanih novinara za potrebe istraživanja u periodu od septembra do novembra 2020. godine. Fokus grupe održane su u decembru 2020. godine.

42 Zakon o javnim medijskim servisima, član 7.

43 Zakon o elektronskim medijima, član 47.

44 Vladana Jaraković, „Mediji u Srbiji: U odbrani postojećeg stanja”, *Crta.rs*, 25.03.2020. Pristupljeno: 11.11.2020, <https://crta.rs/mediji-u-srbiji-u-odbrani-postojeceg-stanja/>

45 Statut Republičke radiodifuzne agencije, član 5, stav 1, tačka 6.

46 Zakon o elektronskim medijima, član 22, stav 1, tačka 8.

47 Istaknuto od strane novinara i stručnjaka intervjuisanih za potrebe istraživanja.

48 REM, „Izbori 2020 – Izveštaj o nadzoru pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje za republičke, pokrajinske i lokalne izbore”, Beograd: REM, 2020. Pristupljeno: 16.12.2020, <http://www.rem.rs/uploads/files/Izbori%202020/IzBOR%202020%20-%20treći%20presek%2011-15.05.2020.pdf>. Birodi, „Monitoring centralnih informativnih emisija na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću i kablovskom televizijom N1 tokom trajanja epidemije virusa COVID-19 i predizborne kampanje”, *Birodi.rs*, 26.06.2020. Pristupljeno: 20.03.2021, <http://www.birodi.rs/birodi-o-izvestavanje-medija-u-srbiji-i-zastupljenost-aktera-u-centralnim-informativnim-emisijama/>

49 U pitanju su sledeće televizije: RTS 1, TV Pink, TV Prva, TV Happy i TV B92. Predstavnicima vlasti pripalo je 74.8% ukupnog vremena u programima u kojima su bili zastupljeni svi politički akteri. Opoziciji u bojkotu je pripalo 15.5%, a ostaloj opoziciji 9.7% od ukupnog vremena. (CRTA, „Izbori 2020. Kampanja pre kampanje”, *Crta.rs*, 10.03.2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://crta.rs/izbiri-2020-kampanja-pre-kampanje/>)

predstavljani u neutralnom tonu.⁵⁰ Vladajuće političke elite imaju mogućnost da u TV emisijama komercijalnih televizija sa nacionalnom frekvencijom iznose svoje stavove i viđenja, odnosno da komentarišu postupke neistomišljenika, kojima je to uskraćeno.⁵¹ Kao primer ističu se posebno gledani jutarnji programi komercijalnih televizija sa nacionalnom frekvencijom koji su poslužili ne samo promociji vladajućih političara, već i nipodaštavanju njihovih protivnika.

Koje su zakonske obaveze medija tokom predizbornih kampanja? Koje telo nadgleda elektronske i štampane medije?

U toku predizborne kampanje Zakon o elektronskim medijima predviđa da su privatni i javni emiteri u obavezi da registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbede zastupljenost bez diskriminacije,⁵² kao i obavezu javnih servisa da u vreme predizborne kampanje jednako predstavljaju političke stranke, koalicije i kandidate za republičke, pokrajinske ili lokalne izbore.⁵³ Nezavisno i objektivno predstavljanje kandidata predviđa i Zakon o izboru narodnih poslanika.⁵⁴ Za štampane i onlajn medije obavezan je samo Etički kodeks novinara, o kojem vodi računa samoregulatorno telo Savet za štampu. Kao rezultat razgovora vlasti i opozicije u 2020. godini usledilo je donošenje novog Pravilnika REM-a za javne medijske servise o izvršavanju obaveza javnih medijskih servisa tokom predizborne kampanje.⁵⁵ Komercijalni emiteri su ostali obuhvaćeni samo neobavezujućim preporukama. U procesu donošenja pravilnika isticane su brojne nepravilnosti, a pre svega činjenica da se obaveze pružalaca medijskih usluga u toku predizborne kampanje moraju odnositi na sve pružaocce medijskih usluga, a ne samo javne servise. To su iznela udruženja koja su učestvovala u raspravi u vezi sa predlogom pravilnika, ali i Ministarstvo kulture i informisanja koje je pre usvajanja samog pravilnika poslalo svoje mišljenje i komentare na izneti predlog REM-a. Međutim, komentari istaknuti od strane ministarstva i udruženja

nisu prihvaćeni, a Pravilnik je usvojen u predloženoj formi. Narodna skupština uspostavila je svoj Nadzorni odbor za kontrolu elektronskih i štampanih medija sa ciljem rešavanja problema neravnopravnog tretmana u medijskom izveštavanju. Donete mere su samo delimično uspele da poboljšaju situaciju u pojedinim oblastima, međutim odbor je propustio i priliku da sebe postavi kao bitnog činioca izbornog procesa, birajući značajno pasivniju ulogu.⁵⁶

Da li političke stranke i kandidati imaju fer i jednak pristup medijima tokom predizbornih kampanja?

Političke partije i kandidati na izborima nemaju jednak i fer pristup medijima tokom predizborne kampanje i to su pokazala istraživanja organizacija civilnog društva.⁵⁷ Iako je do sada REM postupao samo po podnetim prijavama građana, Regulator je prvi put posle 2014. godine uz početno protivljenje sproveo nadzor i objavio rezultate monitoringa tokom parlamentarnih izbora 2020. godine. Međutim, rezultati izbornog monitoringa REM-a bili su u suprotnosti sa zaključcima do kojih su došli predstavnici civilnog društva, te su naišli na nepoverenje javnosti.⁵⁸

Nezavisne analize su ukazale na veliki broj propusta i pogrešnih konotacija u sprovođenju monitoringa i zaključcima, te je na primer uočena prikrivena i nesankcionisana stranačka propaganda u TV emisijama Dnevnik od strane REM-a umesto pozitivno, bila neutralno konotirana. Stručna javnost je nekoliko puta dovođila u pitanje metodologiju koju REM koristi pri formiranju preseka, te je ukazivala na to da presek prikazuje iskrivljenu realnost, kao i da ne uzima u obzir tonalitet u kome se govori o nekom izbornom učesniku. Druga grupa kritika je išla u smeru uključivanja kablovskih televizija N1 i Nova S u pomenute preseke. Kako je N1 prevashodno informativni kanal, udeo

50 Ibid.

51 Dubravka Valić Nedeljković i Siniša Isakov, „Monitoring informativnih emisija komercijalnih televizija sa nacionalnom frekvencijom”, OEBS Misija u Srbiji, 2019, str. 105. Pristupljeno: 20.09.2020, <http://docplayer.rs/186963124-Prof-dr-dubravka-valic-c4%87-nedeljkovic-c4%87-prof-sini-c5%A1a-isakov-monitoring-informativnih-emisija-komercijalnih-televizija-sa-nacionalnom-frekvencijom.html>

52 Zakon o elektronskim medijima, član 47, stav 1, tačka 5.

53 Zakon o javnim medijskim servisima, član 7, stav 1, tačka 8.

54 Zakon o izboru narodnih poslanika, član 50.

55 Konačan tekst je nakon dva kruga javne rasprave na sajtu objavljen tek 07.02.2020. godine i u njemu nije bilo usvojenih predloga civilnog društva. Novi pravilnik je ostao problematičan iz nekoliko razloga, određeni problemi tretirani su na veoma nejasan način, a posebno se ističe da je propuštena prilika da u njega budu uvršteni komercijalni radio i televizijski emiteri jer pravilnik tretira samo javne servise.

56 CeSID, „Izveštaj o kvalitetu izbornog procesa”, Cesid.rs, 29.09.2020. Pristupljeno: 15.03.2021, <http://www.cesid.rs/izbori-2018/finalni-izveštaj-o-kvalitetu-izbornog-procesa/>

57 CRTA, „Završni izveštaj sa preporukama 2020”, Crta.rs, 07.06.2020. Pristupljeno: 26.11.2020, <https://crta.rs/izbori-2020-izveštaj-duogodisnih-posmatraca/>

Birodi, „Izveštavanje medija u Srbiji i zastupljenost aktera u centralnim informativnim emisijama”, Birodi.rs, 2020. Pristupljeno: 26.11.2020, <https://www.birodi.rs/birodi-o-izveštavanje-medija-u-srbiji-i-zastupljenost-aktera-u-centralnim-informativnim-emisijama/>; „Transparentnost Srbija, „Monitoring izbora 2020. godine”, Transparentnost Srbija, 2020. Pristupljeno: 26.11.2020, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/projekti/188-monitoring-izbora-2020>

58 Regulatorno telo za elektronske medije, „Izbori 2020. Završni izveštaj – Nadzor i analiza programa pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje za republičke, pokrajinske i lokalne izbore”, Beograd, 2020. Pristupljeno: 23.11.2020, <http://www.rem.rs/uploads/files/izbori%202020/IZBORI%202020%20-%20završni%20izveštaj.pdf>

ove kablovske televizije u predizbornoj programu je nesrazmerno velik u odnosu na ostale.

Sa druge strane, u ukupno predizborno vreme uračunata su i pojavljivanja Saveza za Srbiju koji je bojkotovao izbore, analitičara i ostalih učesnika kampanje kao što su: Republička izborna komisija, REM, Centar za slobodne izbore i demokratiju – CeSID, Centar za istraživačko novinarstvo Srbije – CINS, Nezavisno udruženje novinara Srbije – NUNS, Udruženje novinara Srbije – UNS, Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost – CRTA, Balkan Investigative Reporting Network – BIRN i druge.⁵⁹

Prema zaključcima monitoringa više istraživanja, Aleksandar Vučić je bio medijski „suveren“. Analitičari su bili veoma oštri u svojim kritikama, pa su ukazivali na pokušaje da se prividom fer monitoringa zapravo pokaže potpuno iskrivljena i netačna slika, te se čak kaže da je Srbija prešla put od modela „jednakih i jednakih izbora 2012. godine do modela jednog i nepostojećih izbora 2020.“

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa

Da li novinari moraju imati dozvolu za rad od strane države? Da li je bilo pokušaja u proteklih godinu dana da država uvede licence?

U prethodnoj godini nije bilo otvorenih i direktnih pokušaja da se novinari licenciraju, međutim ono što je primetno, jeste težnja nadležnih organa u slučajevima incidentnih događaja na štetu novinara i medijskih uposlenika i stalni pokušaji da se definicija novinara i njihovo licenciranje stavi na dnevni red.⁶⁰ U 2020. godini uočeni su brojni primeri slučajeva u kojima novinarima i medijima nije bilo dozvoljeno da izveštavaju sa javnih događaja, nepozivanja na događaje i konferencije ili neizdavanja akreditacija za određene događaje. Trend koji u Srbiji postoji već nekoliko godina je u posmatranom periodu bio posebno izražen, a veoma primetan u lokalnim sredinama. Broj ovakvih događaja bio je posebno povećan u vreme vanrednog stanja kada je u većini slučajeva novinarima neopravdano

ograničavan pristup. U Republici Srbiji, u cilju sprečavanja širenja zaraze i posledica izazvanih virusom SARS-CoV-2, u martu 2020. doneta je Odluka o proglašenju vanrednog stanja, a nedugo potom i niz akata – odluka kojima su privremeno ograničavana osnovna prava.⁶¹ Donete odluke imale su direktan uticaj na rad novinara, uključujući pre svega ograničavanje kretanja, zabranu prisustva važnim događajima, odnosno onemogućavanje novinara da slobodno i profesionalno obavljaju svoj posao.⁶² U najvećem problemu su se našli slobodni novinari „fritelseri“, kojima je bez preciznih obrazloženja davano ili oduzimano ovlašćenje za kretanje.⁶³

Da li je novinarima odbijeno pravo da izveštavaju sa određenih događaja zbog toga što nemaju akreditaciju?

Novinarima je u više navrata zabranjivan pristup i izveštavanje sa određenih događaja. NUNS je u svojoj bazi zabeležio 16 takvih slučajeva.⁶⁴ Posebno otežane okolnosti uočene su za vreme vanrednog stanja i julske demonstracije 2020. godine, kada su novinari na različite načine ometani u izveštavanju.

Odlukom da zabrani prisustvo novinarima na konferencijama koje održava Krizni štab od 10.04.2020. godine, Vlada RS je predvidela da redovne dnevne konferencije za štampu koje je organizovao Krizni štab budu održavane bez prisustva novinara. Obaveštenje o tome da novinari neće više biti u mogućnosti da učestvuju na konferencijama objavljeno je od strane Kancelarije za saradnju sa medijima Vlade RS i predviđa zabranu prisustva novinara konferencijama za medije,

61 Pored pomenute Odluke, doneti su i Naredba o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji RS (<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/naredba/2020/34/1/leg>). Odluka o zabrani prisustva novinara na konferencijama za štampu Kriznog štaba i Zaključak Vlade o informisanju stanovništva o stanju i posledicama zarazne bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS, donet na osnovu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2020/48/1/leg>).

62 Živković-Samardžić, „Obaveštavajući javnost o stanju i posledicama COVID-19, Vlada je možda napravila korak predaleko“, Beograd: Advokatska kancelarija Živković-Samardžić, 01.04.2020. Pristupljeno: 13.02.2021, <http://www.zslaw.rs/informing-the-public-about-the-condition-and-consequences-of-covid-19-government-may-have-taken-things-a-step-too-far/>

63 Rade Đurić, Tamara Filipović Stevanović i Maja Vasić-Nikolić, „Sloboda izražavanja i medijski pluralizam u vreme vanrednog stanja“, Beograd: NUNS, 2020. Pristupljeno: 13.02.2021, <http://nuns.rs/about-nuns/publications/reports.html> i Yucom, „Sloboda mišljenja i izražavanja, pravo na obaveštenost“, Beograd: Komitet za ljudska prava-Yucom, 2020. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://www.yucom.org.rs/ljudska-prava-i-covid-19-sloboda-misljenja-i-izrazavanja-sloboda-medija-prava-na-obaveštenost/>

64 Baza napada na novinare NUNS-a. Pristupljeno: 28.12.2020, <http://www.bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare/>

59 CRTA, „Završni izveštaj sa preporukama 2020“, [Crt.rs](http://crt.rs), 07.06.2020, str. 66. Pristupljeno: 26.11.2020, <https://crt.rs/izbori-2020-izvestaj-dugorocnih-posmatraca/>

60 Sagovornici su predstavnici članova u radnim grupama za bezbednost novinara, a u vezi sa stavovima koje iznose njihovi predstavnici u Stalnoj radnoj grupi za bezbednost i Radnoj grupi za izradu Platforme za pritiske i napade na novinare.

ali i postavljanje novinarskih pitanja onlajn putem. Odluka je bila protivna ostvarivanju javnog interesa u oblasti javnog informisanja koji zahteva pravovremeno i potpuno informisanje svih građana Republike Srbije (član 15, stav 1, tačka 1 Zakona o javnom informisanju i medijima). Od 21.04.2020. ponovo je dozvoljeno prisustvo novinarima na konferencijama za štampu koje je organizovao Krizni štab.⁶⁵

„Pri tome nisu planirane nikakve supstitutivne metode za neometano funkcionisanje dijaloga između novinara i predstavnika Kriznog štaba, kako je praktikovano u drugim državama, poput onlajn komuniciranja u televizijskom programu putem video-linka ili telefonskim uključanjem iz redakcija. Pitanja su se u ovom slučaju slivala u jedinstvenu bazu, putem elektronske pošte. Ovaj model omogućava da se kontroliše medijski diskurs o pandemiji, manipulacijom filtriranjem pristiglih pitanja i njihovim selektivnim posredovanjem članovima Kriznog štaba.“⁶⁶

Da li su novinari organizovani u profesionalna udruženja i, ako jesu, kako? Da li postoje pritisci na njihovu organizaciju ili na pojedine članove?

Novinari su organizovani preko novinarskih udruženja, koja su aktivna u svojim nastojanjima da sprovede uređivačku nezavisnost i profesionalne standarde, međutim šire društveno i političko okruženje im ne omogućava da budu efikasni u meri partnerskih udruženja u zemljama razvijenijih demokratija. Postoje dva najveća udruženja – Udruženje novinara Srbije i Nezavisno udruženje novinara Srbije. Od ostalih udruženja veoma aktivno je Nezavisno društvo novinara Vojvodine. Godinama unazad na udruženja se vrše pritisci, pre svega na ona koja su kritički orijentisana u slučajevima kršenja medijskih sloboda i veoma aktivna na polju bezbednosti novinara, a jedan od novijih argumenata je da ova udruženja zapravo predstavljaju „kočničare“ u napretku stanja u medijima u Republici Srbiji.⁶⁷

Da li su novinari organizovani u sindikate i, ako jesu, kako? Da li postoje pritisci na sindikalne lidere i ostale članove? Da li su novinari slobodni da postanu članovi sindikata?

Novinari jesu u određenoj meri organizovani u sindikate, međutim to nije ni približno nivou koji bi mogao da očekuje punu sindikalnu zaštitu profesije. Razloga za to ima više. I dalje je u pitanju nezainteresovanost usled izostanka motivacije. Postoji i određeni stepen nepoverenja s obzirom na sumnje u povezanost sa nosiocima vlasti, te politički uticaj na same sindikate, a novinari smatraju da postoji i određeni negativan stav i pritisak na njih da se ne priključuju sindikalnim organizacijama.⁶⁸ Sindikalne organizacije ukazuju na ogroman lobi i pritisak koji postoji prema novinarima da se ne učlanjuju u sindikate, međutim ukazuju na to da i dalje raste broj članova. Novinarima u Srbiji su raspoloživi Samostalni sindikat zaposlenih u grafičkoj, izdavačkoj, informativnoj delatnosti i kinematografiji Srbije pri Savezu samostalnih sindikata Srbije, Granski sindikat kulture, umetnosti i medija „Nezavisnost“ i Sindikat novinara Srbije.

Postoji li Savet za štampu i na koji način je organizovan? Ima li pritiska na predstavnike Saveta za štampu?

U Srbiji postoji i veoma aktivno radi Savet za štampu.⁶⁹ Savet predstavlja nezavisno, samoregulatorno telo koje okuplja izdavače, vlasnike štampanih i onlajn medija. Savet je osnovan sa ciljem praćenja poštovanja Kodeksa novinara Srbije u štampanim i onlajn medijima i rešava žalbe pojedinaca i institucija na sadržaje štampanih medija. U nadležnosti Saveta je i medijacija između oštećenih pojedinaca, odnosno institucija i redakcija, kao i iznošenje javnih opomena za kršenje etičkih standarda utvrđenih Kodeksom novinara Srbije. Savet ima posebnu Komisiju za žalbe koja postupa po podnetim žalbama na tekstove, fotografije i druge medijske sadržaje i koja odlučuje o eventualnom kršenju Kodeksa.⁷⁰ Savet uglavnom dosledno radi i beleži pozitivne rezultate u svom radu, te zbog toga doživljava različite oblike pritiska. U prvom planu je ignorantski stav pre svega medija naklonjenih vlastima prema donetim odlukama. S obzirom na to da usvojena Medijska strategija prepoznaje i preko zaštite na određeni način obezbeđuje garanciju

65 Rade Đurić, Tamara Filipović Stevanović i Maja Vasić-Nikolić, „Sloboda izražavanja i medijski pluralizam u vreme vanrednog stanja“, Beograd: NUNS, 2020. Pristupljeno: 10.11.2020, <https://nuns.rs/izvestaji/>

66 Irina Milutinović, „Politička instrumentalizacija medijskog diskursa o pandemiji kovida 19 u Srbiji: izveštavanje i neki normativni aspekti“, Političke perspective: časopis za istraživanje politike, Vol. 10 No. 2-3, 2020. Pristupljeno: 15.03.2021, <https://hrcak.srce.hr/258757>

67 Istaknuto od strane intervjuisanih novinara za potrebe istraživanja u periodu od septembra do novembra 2020. godine. Fokus grupe održane su u decembru 2020. godine.

68 Ibid.

69 Savet za štampu. Pristupljeno: 18.11.2020, <https://savetzastampu.rs/>

70 Kodeks novinara Srbije. Pristupljeno: 18.11.2020, <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinarasrbije/>

Savetu kao samoregulatornom telu,⁷¹ iako je manje pritisaka, i dalje postoji tendencija da se Savet u obliku i formi u kojoj funkcioniše ukloni iz akata koji uređuju rad medija. Tako nastala praznina mogla bi se ispuniti drugim samoregulatornim telima koja bi mogla lakše da se kontrolišu. Iako ovakve namere pokazuju značaj i praktične rezultate Saveta za štampu, uočavaju se i glasovi nezadovoljstva određenim odlukama, i to od strane istraživačkih novinara koji smatraju da poslednja tumačenja i odluke predstavljaju određenu vrstu presedana.⁷²

A5 Pravna zaštita novinarskih izvora

Kako je zakonom zagarantovana poverljivost izvora novinara? Pod kojim okolnostima pravo na zaštitu njihovih izvora može biti predmet ograničenja?

Novinarski izvori zaštićeni su Zakonom o javnom informisanju i medijima i Krivičnim zakonikom.⁷³ Zakon o javnom informisanju i medijima predviđa da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije. Međutim ovo pravo nije neograničeno određeno. Ukoliko se radi o učiniocu krivičnog dela za koje je kao kazna propisan zatvor u trajanju od najmanje pet godina i ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način, novinar je u obavezi da ukaže na izvore kao nosioce informacija. Sa druge strane, Medijska strategija prepoznaje „neadekvatan stepen zaštite izvora informacija” i ukazuje na uvećanje problema tako što su državni organi veoma često različitim oblicima presretanja pristupali sadržini komunikacije ili zadržanim podacima, što je utvrdio i Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.⁷⁴ Prema javno dostupnim izvorima, utvrđeno je da su državni organi tokom 2015. godine samo kod jednog operatora pristupili 300.845 puta, u 2016. godini 293.244 puta, a u 2017. godini čak 381.758

puta. Među nekoliko stotina hiljada (samostalnih) pristupa, postoji velika sumnja da se nalaze i novinari, te da bi na taj način i komunikacija mogla da bude kompromitovana, a izvor ozbiljno ugrožen.⁷⁵

Da li vlasti poštuju poverljivost izvora novinara? Da li je bilo primera naređivanja novinarima da otkriju svoje izvore i da li je to bilo opravdano radi zaštite javnog interesa?

Zaštita novinarskih izvora se u najvećoj meri poštuje. Međutim, bilo je i primera indirektnih pokušaja saznavanja porekla informacija, što je bilo naročito izraženo za vreme trajanja vanrednog stanja u martu i aprilu 2020. godine. Najteži primer je slučaj novinark Ane Lalić kojoj su nakon privođenja oduzeta oprema za rad i mobilni telefon sa kojeg su preuzeti podaci u vezi sa navodnim izvršenjem krivičnog dela. Sa druge strane, uprava Kliničkog centra Vojvodine je mesec dana posle neosnovanog privođenja Ane Lalić sprovodila interne disciplinske istrage i postupke protiv lica za koja se sumnjalo da su poreklo informacija novinarki Lalić u vezi sa istraživačkom pričom o stanju u tom kliničkom centru. Sa druge strane, u prvi plan izbila je sumnja da je pravi cilj hapšenja novinark zapravo bila namera da se utvrde izvori davanja informacija.⁷⁶ Takođe su zabeleženi i primeri nakon objavljivanja novinarskih priča o stanju u kliničkim centrima u Kragujevcu, Nišu i Novom Pazaru, u vezi sa kojim novinari svedoče o pokušajima internih istraga i odmazde prema zaposlenim medicinskim radnicima kao izvorima informacija.⁷⁷

Da li je bilo sankcija protiv novinara koji su odbili da otkriju identitet izvora?

U posmatranom periodu nisu uočene direktne sankcije protiv novinara koji nisu odali svoje izvore, međutim protiv novinara su primenjeni brojni drugi pritisci koji izazivaju ozbiljne posledice. Ovakav vid neprimerenog odnosa od strane različitih izvora bio je naročito

71 Vlada RS, „Medijska strategija”, Beograd, 2020, str. 40. Pristupljeno: 18.11.2020, <https://www.srbija.gov.rs/dokument/441801/medijska-strategija.php>

72 KRIK, „Odluka Saveta za štampu protiv KRIK-a opasan presedan u novinarstvu”, Krik.rs, 23.12.2020. Pristupljeno: 18.11.2020, <https://www.krik.rs/odluka-saveta-za-stampu-protiv-krik-a-opasan-presedan-u-novinarstvu/>; Milica Ljubičić, „Gruhonjić: Savet za štampu odlukom o KRIK-u istraživačko novinarstvo izjednačio sa tabloidima”, Krik.rs, 25.12.2020. Pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.krik.rs/gruhonjic-savet-za-stampu-odlukom-o-krik-u-istrazivacko-novinarstvo-izjednacio-sa-tabloidima/>

73 Zakon o javnom informisanju, član 59 i Krivični zakonik, član 41.

74 Vlada RS, „Medijska strategija – Zaštita novinarskih izvora”, Beograd, 2020, str. 11. Pristupljeno: 18.01.2021, <https://www.srbija.gov.rs/dokument/441801/medijska-strategija.php>

75 Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, „Izveštaj o sprovođenju Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za 2012. godinu”, Kancelarija Poverenika, 2013, str. 60. Pristupljeno: 23.12.2020, <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestaji/Poverenika/2012/izvestaj2012final.pdf>; Share, „Zadržavanje podataka o komunikaciji u Srbiji – Koliko smo pod nadzorom?”, Labs.rs, 29.08.2017. Pristupljeno: 23.12.2020, <https://labs.rs/sr/zadrzavanje-podataka-o-komunikaciji-u-srbiji/>

76 Jelena Tušup, „Poslali su mi 6 inspektora: Ana Lalić o privođenju”, Nova S, 02.04.2020. Pristupljeno: 23.12.2020, <https://nova.rs/vesti/drustvo/video-poslali-su-mi-sest-inspektora-ana-lalic-o-privodenju/>; Ana Lalić, „Pokrenuta istraga u KCV: Gajković traži izvore Ane Lalić”, Nova.rs, 13.05.2020. Pristupljeno: 23.12.2020, <https://nova.rs/vesti/drustvo/pokrenuta-istraga-u-kcv-gajkovic-trazi-izvore-ane-lalic/>

77 Istaknuto od strane novinara u okviru 3. održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

izražen za vreme vanrednog stranja u Srbiji, kada je novinarima prečeno od strane predstavnika vlasti, kada su optuživani da su izdajnici i strani plaćenici, te da na taj način rade protiv države.⁷⁸ U nekoliko slučajeva od strane predstavnika vlasti protiv novinara najavljivane su i podizane tužbe. Novinari i stručnjaci smatraju da pritisci i istrage protiv mogućih izvora predstavljaju ozbiljan vid odmazde, ali i upozorenje drugim mogućim izvorima o tome šta ih čeka ukoliko novinarima pruže informacije.

Da li se novinari osećaju slobodno da traže informacije i održavaju kontakt sa izvorima informacija?

S obzirom na to da su otvorenost institucija, javnost podataka i njihova dostupnost postali mnogo veći problem, alternativni ili direktni izvori novinarima iz „žarišta” predstavljaju najbolji put ka dobijanju informacija. Sa druge strane, ukazuju i na određeni stepen nepoverenja i pitanje pouzdanosti samih izvora, budući da ovakve informacije često ne prate adekvatni podaci. Novinari ukazuju i na ogroman strah kod izvora zbog moguće odmazde jer se „ne biraju sredstva da se od strane vlasti dođe do izvora”.⁷⁹

A6 Zaštita pristupa informacijama

Koja su zakonska pravila o pristupu službenim dokumentima i informacijama relevantna za novinare?

Najvažniju garanciju zvaničnog pristupa informacijama i dokumentima predstavlja Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, koji je u primeni od 2004. godine.⁸⁰ Ovaj zakon je u različitim vremenskim razdobljima, shodno stepenu razvoja i otvorenosti institucija, imao i različite uspehe u primeni. Zakon je 2015. godine, uz veoma dobar nivo praktične primene

iz prethodnih godina, ocenjen kao najbolji zakon na svetu, a u 2020. godini, iako u padu, nalazi se na 3. mestu po primeni.⁸¹ Ipak, u poslednjih 5 godina novinari su svedoci tendencije ozbiljnog pada u primeni Zakona, otvorenosti institucija i raspoloživosti informacija, a samim tim i dokumenata koji pokrepljuju podatke. Trend je nastavljen radom na izmenama i dopunama koje su uz nezadovoljstvo javnosti i građanskih udruženja donele Predlog zakona koji je uz određene pozitivne stvari predstavljao mogući ozbiljan korak unazad.⁸² Međutim, novi predlog nije dočeka svetlost dana, a u novembru 2020. godine, pod okriljem Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu, bez poziva medijskim udruženjima i OCD, u tajnosti je započet rad na novom nacrtu.⁸³

Novinari kao tražioci vidljivi su u samom Zakonu, te se navodi da organ vlasti ne sme stavljati u bolji položaj nijednog novinara ili javno glasilo kada je više njih uputilo zahtev, tako što će samo njemu ili njemu pre nego drugim novinarima ili javnim glasilima omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja. Od obaveze plaćanja naknade Zakon je predvideo da su oslobođeni novinari kada kopiju dokumenta zahtevaju radi obavljanja svog poziva.⁸⁴ Zakon predviđa i odgovornost za naknadnu štetu nastalu time što javno glasilo nije moglo da objavi informaciju usled neopravdanog uskraćivanja ili ograničavanja prava na pristup, odnosno time što je novinar ili javno glasilo stavljen u bolji položaj. Pravilo je da se zahtev upućuje pisanim putem, a organ vlasti je dužan da pristup informacijama omogući i na osnovu usmenog zahteva tražioca koji se saopštava u zapisnik. Ono što je pozitivna karakteristika primene Zakona koji su implementirali brojni organi javne vlasti jeste izostanak posebne i isključive forme kod podnošenja samog zahteva koja se ogleda u načinu upita, što je i novinarima u velikoj meri olakšalo slanje zahteva.⁸⁵ U korelaciji sa pristupom informacijama od javnog značaja je i usklađivanje velikog broja propisa (koje i dalje traje), a kojima se uvodi načelo transparentnosti u njihovoj primeni, obavezi da veliki deo svojih procedura

78 Prema izjavama novinara, izvori pritiska su različiti: predstavnici vlasti, provaladini mediji, različiti analitičari koji gostuju u TV emisijama. Kao primer navedeni su slučajevi optužbi na račun CINS-a, Južnih vesti i nepozivanje na konferenciju za štampu portala JugPressa iz Leskovca i novinarku Ljiljane Stojanović.

79 Istaknuto iz jedne od fokus grupa koje su održane u okviru ovog istraživanja: „Mislim da to rade namerno, da cilj nije uopšte sprovođenje istrage, već da pokažu da će se istraga voditi, da će ljudi dobiti otkaze ili prijave. Tako će da zaplaše sve druge zaposlene da o tome govore.”

80 Informacijom od javnog značaja, u smislu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, smatra se informacija kojom raspolože organ javne vlasti, nastala u radu ili u vezi sa radom organa javne vlasti, sadržana u određenom dokumentu, a odnosi se na sve ono o čemu javnost ima opravdan interes da zna.

81 Global Right to Information Rating, „RTI rejting iz 2020. godine”, 2020. Pristupljeno: 20.02.2021, <https://www.rti-rating.org/country-data/>; Centar za unapređenje pravnih studija, „Najbolji zakon na svetu”, Peščanik.net, 19.02.2012. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://pescanik.net/najbolji-zakon-na-svetu/>

82 N1 i Beta, „Transparentnost Srbija: Novi zakon ukida pravo pristupa informacijama o državnim preduzećima”, N1 i Beta, 05.01.2019. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://rs.n1info.com/vesti/a449636-ts-novi-nacrt-zakona-ukida-pravo-pristupa-informacijama-o-drzavnim-preduzecima/> <https://www.transparentnost.org/rs/index.php/sr/inicijative-i-analize-ts#a2019>

83 Ana Novaković, „Izмене Zakona o slobodnom pristupu, nema 'leka' za neposlušne”, TV N1, 15.02.2021. Pristupljeno: 15.02.2021, <https://rs.n1info.com/vesti/izmene-zakona-o-slobodnom-pristupu-informacijama-nema-leka-za-neposlusne/>

84 Zakon o slobodnom pristupu informacijama, članovi 4 i 17.

85 Zakon o slobodnom pristupu informacijama, članovi 44 i 46.

i postupanja učine javnim i dostupnim, što će smanjiti broj upućenih zahteva.

Koriste li novinari ova pravila? Pridržavaju li se vlasti pravila bez odlaganja?

Novinari koriste pravo slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja, međutim to je nedovoljno u odnosu na mogućnosti koje su zakonom date. Problem su dugi rokovi za postupanje, opšti trend odlaganja odgovora i nepostupanja, ali i dobra praktična komunikacija i saradnja sa PR sektorima institucija u neformalnijem prijemu traženih informacija. Pristup informacijama koriste pre svega istraživački novinari, dok novinari u većini informativnih medija gotovo da ne poznaju niti koriste mogućnosti koje zakon nudi. Institucije se različito ponašaju prema primljenim zahtevima novinara, pa sve češće imamo otvorene primere ignorisanja i nepostupanja po primljenim zahtevima ili postupanja tek nakon upućene žalbe i reakcije Poverenika, posebno od strane Vlade RS i društava kapitala osnovanih od strane organa javne vlasti.⁸⁶ Broj žalbi izjavljenih Povereniku zbog povrede prava na pristup informacijama od javnog značaja konstantno je visok i pokazuje tendenciju rasta iz godine u godinu. Informacije se uskraćuju pod izgovorom da su poverljive ili da bi davanje informacija povredilo nečiju privatnost (pa i kad je reč o nosiocima funkcija i službenih lica, a informacije se odnose na njihov rad). Sve su češći odgovori organa vlasti da ne raspolažu zahtevanim informacijama. Takođe, česti su slučajevi da organi vlasti informacije ne dostave tražiocima čak ni posle naloga Poverenika, pa je stepen neizvršenih rešenja i dalje visok, a posebno u predmetima po žalbama novinara. Broj neizvršenih rešenja Poverenika po žalbama novinara i predstavnika medija je značajno viši u odnosu na druge žaliocce. U 2020. godini Poverenik je primio 214 žalbi u vezi sa informacijama o bolesti izazvanoj korona virusom (COVID-19), a najveći broj žalbi je izjavljen zbog tzv. „čutanja uprave”, čak 149.⁸⁷

„Ne samo da nam nadležni ne odgovaraju na zahteve ili odbijaju da nam dostave odgovore, već se sve manje obaziru i na rešenja Poverenika i kazne koje izriče. Zbog toga je Centar za istraživačko novinarstvo ove godine prvi put odlučio da protiv pojedinih institucija podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.” Ovo je za VOICE rekao Vladimir Kostić iz CINS-a, koji

je zadovoljan primenom ovog zakona, ali je primetan trend postepenog zatvaranja institucija.⁸⁸

Prethodnu godinu obeležili su ograničavanje i uskraćivanje protoka prema javnosti takozvanih „privilegovanih” informacija koje se tiču ugrožavanja i zaštite zdravlja ljudi i životne sredine, te je na taj način onemogućeno izveštavanje o podacima pribavljenim od organa i organizacija koje ih imaju u svom posedu. Rukovodioci i drugi zaposleni u zdravstvenim institucijama su praktično sprečavani da građanima pruže informacije. Vanredno stanje obeležili su i primeri ograničavanja slobode izražavanja kroz veoma represivan odnos prema novinarima, kao što je to bilo u slučajevima Ane Lalić i novinara K1.⁸⁹ Ovi slučajevi su nekoliko meseci potom odbačeni jer se kroz istrage zaključilo da su optužbe bile bez osnova. Dostupnost informacija važnih za zdravlje građana bila je otežana novinarima i nakon ukidanja vanrednog stanja, a ignorisanje i nepostupanje nekih institucija još uvek traje. U vreme vanrednog stanja bilo je posebno uočljivo odlaganje postupanja za 40 dana, ignorisanje ili nepostupanje od strane organa javne vlasti, te se to na određeni način pravdalo vanrednim uslovima rada. Međutim, praksa je pokazala da su institucije mahom koristile situaciju, nastavile da izbegavaju dostavljanje podataka i posle proteka vanrednog stanja, pa je bilo puno primera i u narednim mesecima.⁹⁰

Da li su institucije uopšte transparentne? Da li održavaju otvorene, nediskriminatorne i poštene odnose s medijima ili teže da rade u tajnosti? Kako se državne institucije ponašaju prema preferencijalno politički prijateljskim medijima?

Institucije se i dalje smatraju za otvorene, međutim primećuje se da su sve manje transparentne u svom radu,

86 Mirjana N. Stevanović, „Javna preduzeća bi radlje platila kazne nego poštovala zakon”, [Danas.rs](https://www.danas.rs), 18.09.2020. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/vladavina-prava/javna-preduzeća-bi-radlje-platila-kazne-nego-postovala-zakon/>

87 Poverenik za informacije i zaštitu podataka o ličnosti, „Izveštaj o radu Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti za 2020. godinu”, Beograd, 21.03.2021. Pristupljeno: 01.04.2021, <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2020/CIRIzvestaj2020.pdf>

88 VOICE, „Zakon o slobodnom pristupu informacijama je donekle unapredio novinarstvo”, [Voice.org.rs](http://voice.org.rs), 15.01.2020. Pristupljeno: 20.02.2021, <http://voice.org.rs/zakon-o-slobodnom-pristupu-informacijama-je-donekle-unapredio-istrazivacko-novinarstvo/>

89 Marija Vučić, „Novinarki Nova S Ani Lalić određen pritvor od 48 sati”, [Raskrikavanje.rs](https://www.raskrikavanje.rs), 02.04.2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=635>; Beta i NI, „KTV Zrenjanin: Naša ekipa uhapšena zbog lažne optužbe da se nisu dezinfikovali”, Beta i NI, 25.03.2020. Pristupljeno: 10.03.2021, <https://rs.n1info.com/vesti/a582395-ktv-zrenjanin-nasa-ekipa-uhapsena-zbog-lazne-optuzbe-da-se-nisu-dezinfikovali/>

90 Denis Kolundžija, „Poverenik: Država ima obavezu da informacije o koronavirusu učini dostupnim i tokom vanrednog stanja”, [Cenzolovka.rs](https://www.cenzolovka.rs), 20.03.2020. Pristupljeno: 20.03.2021, <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/poverenik-drzava-ima-obavezu-da-informacije-u-vezi-sa-koronavirusom-ucini-dostupnim-i-tokom-vanrednog-stanja/>; Natalija Jakovljević, „Sinković: Lokalne institucije ne razumeju šta je uloga novinara”, [Slobodnarec.rs](https://slobodnarec.rs), 14.08.2020. Pristupljeno: 16.12.2020, <https://slobodnarec.rs/2020/08/14/sinkovic-lokalne-institucije-ne-razumeju-sta-je-uloga-novinaragradjani-da-podrze-medije/>

pa se beleži da je teže dobiti informaciju jednostavnim obraćanjem predstavnicima ili portparolima institucija koji često ignorišu primljene zahteve ili odgovaraju tek kad to Poverenik naredi, zapreti kaznama ili ako se o tome piše na društvenim mrežama ili u javnosti. Primetna je i razlika u postupanju, pa se uočava da određeni organi objavljuju više podataka o svom radu na veb stranicama, dok drugi opet to čine znatno manje nego u prethodnom periodu. Gledano iz ugla novinara, institucije objavljuju samo ono na šta su obavezane i moraju da učine javnim ili sa druge strane ono na šta ih javnost natera. Od strane brojnih institucija postoji veoma primetna, pa čak i javno otvorena podrška medijima koji podržavaju politiku i postupke stranke koja se nalazi na vlasti. U prilog tome postoje brojni primeri zaštićenih i ličnih informacija koje takvi mediji objavljuju, a koje nije moguće dobiti pristupom informacijama od javnog značaja, a odgovorna lica za takve objave ostaju nekažnjena.⁹¹ Takvim medijima se iz direktnih izvora dostavlja mnogo više informacija, što je gotovo nemoguće zaustaviti, a primer su brojne nepravilnosti u radu emitera u toku 2020. godine koje nisu ni procesuirane ili na koje nadležni organi nisu reagovali (primer curenja informacija iz tajnih postupaka, kakve su tužilačke istrage i podaci u posedu policije).

Da li su sudovi transparentni? Da li je pristup pravnim postupcima medijima omogućen na nediskriminatornoj osnovi i bez nepotrebnih ograničenja?

Sudovi su uglavnom transparentni u svom radu, o čemu govore stručne analize, ali i mišljenja novinara koji im se obraćaju.⁹² Međutim, sudovi nisu otvoreni u onoj meri u kojoj bi trebalo, pokazuju različiti i neujednačen odnos prema novinarima kao tražiocima informacija, te imamo i različite nivoe otvorenosti sudova, a gotovo da nema nekog posebnog pravila koje bi odredilo zašto se određeni sudovi i njihovi predstavnici ponašaju na taj način. Česti su primeri nejednakog tretmana od strane odgovornih lica za pristup informacijama ili čak i samih sudija, dok stručnjaci i predstavnici sudova ukazuju na to da problem postoji i na strani samih novinara koji često ne razumeju dovoljno dobro nivo dozvoljenog pristupa.⁹³ Sudovi jesu otvoreni kad je u pitanju postupanje po pristupu informacijama od javnog značaja, međutim imaju različite stavove o tome šta kao predmet zahteva može biti dostupno tražiocima. U Srbiji je omogućen pristup medijima na suđenjima.⁹⁴ Međutim, beleže se i primeri u kojima novinarima nije bilo dozvoljeno da im prisustvuju. Posebno brine to što su u pitanju veoma važni slučajevi za koje postoji opravdani interes javnosti da se saznaju detalji koji su važni zbog zaštite javnog interesa ili za stvaranje prakse. Novinari smatraju da se upravo tu ogleda uticaj politike na sudove i sudije.⁹⁵

Novinarki portala [Nova.rs](https://www.nova.rs) nije dozvoljen pristup u sudnicu i pored toga što je redakcija obavestila sud da će novinarka prisustvovati glavnom pretresu u svojstvu javnosti, što je od suda zahtevao i predstavnik preduzeća učesnika u postupku. Međutim, postupajuća sudija nije želela da dopusti prisustvo javnosti u sudnici, ističući da za to nema dozvolu predsednika suda.⁹⁶

91 Informacije objavljive u tabloidnim štampanim medijima i televizijama koje se odnose na medicinsku dokumentaciju, informacije u posedu MUP-a i tužilaštava i druge podatke, posebno o ličnosti.

92 Uroš Mišljenović, Blažo Nedić, Damjan Mileusnić, Nastasija Stojanović i Kristina Kalajđić, „Analiza primene standarda transparentnosti u sudovima u Republici Srbiji”, Beograd: Partneri Srbija, 2020. Pristupljeno: 20.11.2020, <https://www.partners-serbia.org/post?id=197>

93 Istaknuto od strane stručnjaka i novinara u okviru objavljenih intervjua i 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

94 Izuzetak predstavljaju posebni postupci koji sadrže detalje o porodičnim i drugim odnosima i poverljive podatke.

95 U postupcima u kojima su optuženi posebno predstavnici vlasti ili lica koja su u sprezi i pod uticajem vlasti, neretko se dešava da se ukida javnost postupaka i da se otežava pristup informacijama na suđenjima. U 2020. godini, usled primene mera za sprečavanja zaraze kovid virusom, u sudnicama je ograničen broj mesta, pa se dešavalo da se novinarima uskratilo prisustvo.

96 Tanja Milovanović, „Haos na suđenju za Savamalu: Naš novinar izbačen iz sudnice”, [Nova.rs](https://nova.rs), 21.10.2020. Pristupljeno: 22.11.2020, <https://nova.rs/vesti/hronika/haos-na-sudenju-za-savamalu-nas-novinar-izbacen-iz-sudnice/>

Da li je omogućen javni pristup sednicama parlamenta? Postoje li ograničenja za novinare da prate rad parlamenta?

U Srbiji je omogućen pristup javnosti skupštinskim sednicama. Propisi omogućavaju pristup novinarima, a u praksi se, osim u lokalnim sredinama, to dešava bez posebnih ograničenja. Javnost Narodne skupštine je dobar primer, međutim i dalje postoji prostor za povećanje transparentnosti u radu.⁹⁷ Situacija je nešto drugačija kada su u pitanju sednice i pristup lokalnim skupštinama, a posebno sastajanjima gradskih i opštinskih veća, gde se povremeno dešava da se novinarima ograniči pristup.

Koliko su Vlada i ministarstva otvoreni za javnost?

Pristup novinara Vladi i ministarstvima je dosta otežan i zavisi od stava samih ministarstava. Radi se na utisku ili prividu javnosti rada, dok se u pozadini uočava otežan pristup ili nepostupanje, posebno kada su u pitanju važne informacije i dokumenta. Od Vlade RS i njenog Generalnog sekretarijata i dalje je veoma teško dobiti informacije i kopije dokumenata, te sve više ministarstava sledi primer, pa odlaže pristup, otežava ili zloupotrebljava prava zaštite određenih podataka. U dobijenim odgovorima veoma često se navodi da se radi o podacima koji su bez dovoljno obrazloženja zaštićeni i za koje ne postoji pravo da budu izneti u javnost, o čemu govore i stručne analize.⁹⁸ Sa druge strane, predstavnici vlasti često nisu dostupni za davanje izjava određenim medijima, posebno onim koji se kritički osvrću na rad Vlade i ministarstava. Za takvu vrstu komunikacije traži se „dozvola” od strane nadređenih.

---

⁹⁷ Nemanja Nenadić, „Inicijativa Transparentnosti Srbija za povećanje transparentnosti Skupštine – amandmani i lobiranje”, Beograd: Transparentnost Srbija, 22.12.2020. Pristupljeno: 20.01.2021, <https://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/inicijativa-i-analize-ts#a2020>

---

⁹⁸ Rade Đurić i Kristina Kalajdžić, „Alternativni izvori zvaničnih informacija o radu društava kapitala i javnih preduzeća”, Beograd: Partneri Srbija, 2020. Pristupljeno: 20.12.2020, <https://www.partners-serbia.org/post?id=266>

B1 Ekonomska ograničenja novinara u redakcijama

Koliko je novinara potpisalo ugovore o radu? Da li imaju odgovarajuće socijalno osiguranje? Kolike su plate novinara? Da li se redovno isplaćuju?

Položaj novinarki i novinara u Srbiji ostaje veoma nepovoljan. Posebno otežavajuće okolnosti u 2020. godini učinile su da socijalni i ekonomski položaj novinara bude dodatno urušen.⁹⁹ Pandemijska kriza se odrazila na ekonomsku održivost medijskih preduzeća, pa se u tom smislu postavlja pitanje jesu li državne subvencije suštinski ili prividno podržale njihovu održivost.¹⁰⁰ U Srbiji nema preciznih podataka o tome koliko novinara ima potpisane ugovore o radu i odgovarajuće socijalno osiguranje. Procene uposlenih novinara i medijskih radnika kreću se do brojke od više od 11 hiljada, a oko 39% njih je u stalnom radnom odnosu sa socijalnim osiguranjem.¹⁰¹ Sve više novinara angažuje se honorarnim putem, ali se i značajno uvećava rad bez posebnih ugovora o radu (takozvani rad na crno). Postepena recesija i pad prihoda u branši utiče na to

99 Beta, *Danas*, „Pašalić: Ekonomski pritisci na novinare utiču na objektivnost“, *Danas.rs*, 21.10.2020. Pristupljeno: 28.02.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/pasalic-ekonomski-pritisci-na-novinare-uticu-na-objektivnost/>

100 FES, „A lockdown for independent media“, 2020. Pristupljeno: 02.04.2021, https://www.fes-budapest.org/fileadmin/user_upload/dokumente/pdf-dateien/A_Lockdown_for_Independent_Media_Report_Final.pdf

101 Udruženje novinara Srbije, „Mediji u Srbiji: koliko nas zaista ima?“, Beograd: UNS, 2019. Pristupljeno: 10.02.2021, <https://www.uns.org.rs/sr/o-nama/files.html>

kako se novinari upošljavaju: brzo, kratkoročno i bez odgovarajuće zaštite, kako bi se vlasnici osigurali od gubitaka.

Nesigurnost i neizvesnost oslikava stanje čak i u Radio-televiziji Srbije i naročito Radio-televiziji Vojvodine. Gotovo 260 novinara i medijskih radnika uposleno je preko agencija za zapošljavanje, tako da im prethodi gubitak ugovora sa RTV-om. Radio-televizija Vojvodine je u 2020. godini otpustila 56 honorarnih radnika, a uz pritiske javnosti i novinara uprava je pristala da do daljeg sačuva određeni broj zaposlenih novinara i medijskih radnika tako što će ih angažovati po ugovorima o privremenim i povremenim poslovima uprkos očiglednom nedostatku sredstava u svom budžetu. U posebno teškoj situaciji našle su se manjinske redakcije, kojima je doslovce pretio samo formalni opstanak ili gašenje.

Iako nema celovitih podataka o visini primanja novinara u Srbiji, prosečna plata je znatno niža od republičkog proseka i kreće se u iznosu oko 300 evra, ali i varira u zavisnosti od vlasništva nad medijima.¹⁰² Prosečna plata u javnim medijskim servisima je u visini prosečnih primanja u Republici Srbiji. Sa druge strane, čak ni iznosi takvih plata ne oslikavaju realno stanje, a kriza u 2020. godini pokazala je da je finansijski kapacitet u javnim medijskim servisima gotovo neodrživ, što je pokazala i situacija u RTV-u.

**U kakvom stanju su uslovi rada novinara?
Koji su najveći problemi sa kojima se
novinari suočavaju na radnom mestu?**

Novinari rade u veoma nepovoljnim radnim uslovima, a takav položaj se pogoršava i postaje sve teži. Kao najveći problem novinari ističu niske plate, nesigurnost i neizvesnost opstanka ne samo na radnom mestu, već uopšte u poslu u mediju, pa samim tim ukazuju i na praktičnu potrebu da se angažuju u više redakcija kako bi mogli da obezbede osnovna sredstva za život. U svom radu suočavaju se sa pritiscima koji se direktno vezuju za opstanak na radnom mestu. Neretki su primeri gde novinari uporedo obavljaju i druge poslove koji nisu u vezi sa novinarstvom, posebno novinari koji rade u lokalnim medijima.¹⁰³

B2 Uređivačka nezavisnost u privatnim medijima

**Da li su privatni mediji usvojili
organizacione propise prema kojima se
redakcije drže odvojeno i nezavisno od
menadžera i marketinških odeljenja?**

Privatni mediji u velikoj većini nemaju interne propise kojima posebno uređuju svoju unutrašnju organizaciju i kojima odvajaju redakciju od upravljanja i vlasništva. U Srbiji ne postoje ni zakonske ni samoregulatorne mere koje imaju kapacitet da osiguraju uređivačku nezavisnost medija. Kao posledica toga u domaćim medijima su rasprostranjeni pritisci na uređivačku politiku, koji se najčešće realizuju ili preko vlasnika medija povezanih sa političarima, ili putem direktnih pretnji novinarima, a sa čim je u vezi visoka stopa autocenzure novinara.¹⁰⁴ Vlasnici i menadžeri često nemaju poverenje u urednike, te ne smatraju da redakcija treba da bude u potpunosti odvojena od upravljačkog dela, dok su urednici i novinari sa druge strane nemoćni.

**Da li privatni mediji imaju usvojena
druga pravila kojima se štiti uređivačka
nezavisnost od vlasnika medija i upravljačkih
tela? Da li se poštuju ta pravila?**

Upravo nepoverenje predstavlja najčešći razlog zbog kojeg se ne usvajaju interna pravila o zaštiti uređivačke nezavisnosti, pa samim tim i delimične nezavisnosti redakcije od vlasnika i uprave. Veoma su retki primeri podeljene organizacije i uglavnom se sreću kod manjih portala, potpuno nezavisnih od korporativnog oblika upravljanja.¹⁰⁵ Takve akte imaju uglavnom mediji civilnog društva, a veoma su retki primeri onih čiji su vlasnici komercijalna pravna lica.

**Da li redakcije privatnih medija imaju
interne etičke kodekse ili se pridržavaju
opšteg etičkog kodeksa?**

Privatni mediji uglavnom nemaju etičke kodekse, te prihvataju etička pravila uređena Kodeksom novinara Srbije koji je usvojen od strane dva najveća novinarska

¹⁰² Marijana Matović, Marija Misita i Ruža Ćirković, „Ekonomski položaj novinara, Srbija, region i Evropa“, Beograd: UNS, 2020. Pristupljeno: 11.02.2021, <https://www.uns.org.rs/desk/UNS-news/10921/regionalno-istrazivanje-uns-o-novinarske-plate-i-dalje-ispod-proseka-osim-u-javnim-servisima.html> | <https://www.uns.org.rs/sr/o-nama/files.html>

¹⁰³ Istaknuto od strane novinara u okviru 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

¹⁰⁴ Freedom House, „Nations in transit: Serbia 2020“, 2021. Pristupljeno: 30.03.2021, <https://freedomhouse.org/country/serbia/nations-in-transit/2020>

¹⁰⁵ Primeri su interna uređenja i funkcionisanje portala Južne vesti, BIRN, KRIK i Zoomer, pri čemu su Južne vesti jedini pravi privatni medij koji ima komercijalnog vlasnika.

udruženja NUNS-a i UNS-a. Članovi Asocijacije onlajn medija primenjuju Kodeks asocijacije onlajn medija.¹⁰⁶

Koji su najčešći oblici pritiska koji vlasnici i menadžeri medija vrše na redakcije ili pojedine novinare? Koji je najilustrativniji primer pritiska vlasnika ili menadžera medija na čitavu redakciju ili pojedinog novinara u proteklih godinu dana?

Novinari u privatnim medijima svakodnevno trpe različite vrste spoljnih i unutrašnjih pritisaka, koji u velikoj meri zavise od snage kritičkog odnosa samog medija prema predstavnicima vlasti. Najčešći vid pritiska je u sferi finansiranja i izražen je kod manjih medija u lokalnim sredinama. Praktično neotporni na tržište, manji mediji često u potpunosti zavise od konkurnog finansiranja. Dodatno opterećenje je i povlačenje oglašivača iz samog medija,¹⁰⁷ direktan politički pritisak, javno i otvoreno targetiranje medija kao neprijatelja države i posebno pritisci na pojedinačne novinare koji su u svom radu kritički nastrojeni. Protiv novinara se podnose privatne tužbe, uglavnom zbog navodne povrede ugleda i časti u napisanim tekstovima, ali više kao oblik destabilizacije i ciljanih odustanaka od tema. Posebna vrsta pritisaka dolazi sa unutrašnje strane iz samih medija, od strane upravljačkog dela ali i urednika koji često bivaju postavljeni kao politički pogodni, te kroz takozvanu meku cenzuru¹⁰⁸ i druge vrste direktnih ili indirektnih pritisaka kontrolišu pisanje novinara u medijima (dodeljivanje ili nedodeljivanje određenih priča, sindrom „praznog stola”, mobing, politički pritisak iznutra, dovode i do autocenzure).

B3 Uređivačka nezavisnost u javnim medijskim servisima

Da li javni medijski servisi imaju usvojene kodekse ponašanja novinara i uredničke nezavisnosti? Da li se novinari pridržavaju ovog kodeksa?

U Srbiji javni medijski servisi do sada nisu usvojili svoje posebne etičke kodekse u kojima bi bili sadržani principi izveštavanja za novinare. Zakonom o JMS propisana je uređivačka nezavisnost javnih medijskih servisa, a statuti u RTS i RTV predviđaju nezavisnost uređivačke politike i zabranu svakog oblika cenzure ili nezakonitog uticaja na redakciju i novinare. Međutim u stvarnosti je slika dosta drugačija. Urednici u javnim medijskim servisima su pod ogromnim uticajem i pritiskom predstavnika vlasti, a predviđena nezavisnost zapravo nikada nije ostvarena. Medijski servisi uglavnom stoje uz vlast, a izuzev pojedinačnih istupa novinara i prikrivene provokacije, izostaje ozbiljnija kritika i pitanja o radu predstavnika vlasti.

Da li organi javnih medijskih servisa imaju postavljena interna organizaciona pravila kako bi redakcije bile nezavisne od organa upravljanja? Da li se poštuju ta pravila?

U okviru javnih medijskih servisa nema posebnih internih organizacionih pravila kojima bi redakcije dobile veću nezavisnost u odnosu na upravljačka tela. Bez obzira na postojanje zakonskih odredaba, ova nezavisnost nije ostvarena. Urednici u JMS danas su produžena ruka vlasti i pod ogromnim političkim uticajem, brane se ćutanjem, a kritike ne utiču na promenu njihovog pravca uređivačkog rada.¹⁰⁹

Koji su najčešći oblici pritiska koji Vlada vrši na redakcije ili pojedine novinare u javnim medijskim servisima? Koji je najilustrativniji primer pritiska Vlade na rad čitavih redakcija ili pojedinih novinara u proteklih godinu dana?

Pritisci koji se vrše na uposlenike u javnim medijskim servisima su drugačije prirode u odnosu na privatne medije. Izražen je jak politički pritisak na urednike, gotovo organizovano ćutanje u vezi sa određenim temama, propusti da se reaguje, autocenzura i meka cenzura. Iako strah postoji, i to pre svega u odnosu na uticaj na radno mesto i poziciju, nije izražen u

106 Kodeks Asocijacije onlajn medija. Pristupljeno: 18.02.2021, <https://www.cenzolovka.rs/etika/predstavljien-kodeks-asocijacije-onlajn-medija/>

107 Stevan Ristić, „Da li smo išta naučili?“, Beograd: Asocijacija medija, 2020. Pristupljeno: 18.02.2021, <http://asmedi.org/da-li-smo-ista-naucili/>

108 Prikrivena kontrola ili „meka cenzura“ (eng. soft censorship) je teško vidljiv i indirektna, ali veoma efikasan mehanizam kontrole medija koji umanjuje novinarsku nezavisnost, ograničava slobodu izražavanja i sužava demokratsku debatu. Tri osnovna oblika prikrivene kontrole su (prema podeli Open Society Institute Justice Initiative): zloupotreba javnih fondova i monopola, zloupotreba regulatorne i inspekcijske moći, i para-legalni pritisci (licenciranje, poreske olakšice i sl.).

109 Istaknuto od strane novinara u okviru 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

meri u kojoj postoji kod privatnih medija. Negativne posledice ogledaju se u gubljenju određenih pozicija u okviru radnog mesta, nemogućnosti napredovanja, nedobijanju tema i posla, pritisku od strane kolega političkih aktivista, pa u određenim situacijama čak i ignorisanju od strane kolega novinara.

U nekoliko navrata novinari u javnim medijskim servisima trpeli su pritiske i uvrede od strane predstavnika vlasti. Primer za to je intervju koji je novinarka RTS vodila sa predsednikom Srbije. Predsednik Vučić je u više navrata vređao i ponižavao voditeljku RTS i izbegavao da njoj i građanima pruži odgovore na pitanja od javnog interesa. Međutim u ovom, kao i u drugim slučajevima, novinarka su gotovo ostale neme i bez reakcije na takve vrste uvreda, što govori pre svega o stavu i položaju medijskih radnika, ali i opštoj slici i stanju u javnim medijskim servisima.¹¹⁰

B4 Urednička nezavisnost u neprofitnim medijima

Da li su neprofitni mediji usvojili kodeks ponašanja novinara i uređivačke nezavisnosti? Da li se novinari pridržavaju kodeksa? Koji su najčešći oblici pritiska na neprofitne medije?

Neprofitni mediji uglavnom nemaju svoje posebne etičke kodekse, već se pridržavaju Kodeksa novinara Srbije. Dobri primeri su Balkanska istraživačka mreža – BIRN i portal KRIK, koji su razvili svoje interne akte, a BIRN ima i svoj etički kodeks. Neprofitni mediji se u najvećoj meri odnose na istraživačke portale koji poštuju kodeks, ali su i najčešće mete brutalnih napada i pritisaka od strane uglavnom provladinih medija i tabloida.

Ističu se najraznovrsnije forme pritisaka na novinare, od stavljanja u negativan kontekst i targetiranja u javnosti od strane najviših predstavnika vlasti ili tabloidnih medija koji su naklonjeni vlastima, kampanje blaćenja, različitih pritisaka i uvreda na društvenim mrežama, uvreda koje novinari doživljavaju uživo na konferencijama za štampu, čestih finansijskih kontrola i provera u neuporedivo većem broju u odnosu na druge poreske obveznike, do neretkih fizičkih presretanja i zastrašivanja. Pretnje digitalnoj bezbednosti postaju sve veća briga novinara u Srbiji. Istraživački novinari se veoma često označavaju kao strani plaćenici, saradnici zapadnih ambasada, neko ko radi protiv interesa države.

¹¹⁰ FoNet, „NUNS osudio Vučićovo ponašanje prema Oliveri Jovičević“, *Danas.rs*, 02.07.2020. Pristupljeno: 15.02.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/nuns-osudio-vucicevo-ponasanje-prema-oliveri-jovicevic/>

Jedan od direktnih pritisaka je kontrola od strane Uprave za sprečavanje pranja novca pri Ministarstvu finansija, koja je napravila spisak od 20 pojedinaca i 37 organizacija ili udruženja među kojima je i više pojedinaca iz udruženja istraživačkih novinara, medijskih udruženja i asocijacija, za koje je od banaka zatražila uvid u sve njihove novčane transakcije od 01.01.2019. Ovo je objavljeno u emisiji Njuzmaks Adrija na TV Nova S na osnovu dokumenta do kojeg su novinari došli. Nisu objavljena sva imena pojedinaca i organizacija, ali sama činjenica da je napravljen spisak dovodi do sumnje da nije u pitanju redovna kontrola. Iz Uprave su odgovorili da nije u pitanju kontrola, već analiza i procena rizika.¹¹¹ Sa druge strane, izjave predstavnika vlasti potvrdile su stepen pritisaka: „Nije reč o bilo čemu posebnom, nego o najobičnijim proverama. Ali uvek je politika u pitanju. Da dignemo dreku kako smo ugroženi, pa ćemo da dobijemo nešto više para od donatora. I to je tako 30 godina“, rekao je na konferenciji za novinare predsednik Srbije Aleksandar Vučić.¹¹²

Koji je najilustrativniji primer pritiska na neprofitne medije?

Kao najteži primeri „spinovanja“ i pokušaja da se od novinarka koja je napadnuta napravi napadač jeste slučaj novinarka Bojane Pavlović kojoj je u junu, nakon fotografisanja sina predsednika Srbije koji je bio u društvu fudbalskih huligana, u prisustvu službenika srpske vojne obaveštajne službe od strane nepoznatih lica oduzet telefon. Provladini mediji i tabloidi su pokušali da zamene teze u slučaju, te da od novinarki načine krivce, a na društvenim mrežama su organizovani simultani pritisci, uvrede i napadi na novinarku i istraživački portal KRIK.

¹¹¹ Rade Ranković, „Uprava o spisku medija i nevladinih organizacija: Nije istraga, već analiza i procena rizika“, *Voice of America*, 15.10.2020. Pristupljeno: 15.02.2021, <https://www.glasamerike.net/a/uprava-za-sprecavanje-pranja-novca-istraga-tribina-srbija/5622990.html>

¹¹² Gradanske inicijative, „Medijska kampanja protiv civilnog društva i medija – slučaj kontrole od strane Uprave za sprečavanje pranja novca“, *Gradjanske.org*, 17.10.2020. Pristupljeno: 16.02.2021, <https://www.gradjanske.org/medijska-kampanja-protiv-civilnog-drustva-i-medija-slucaj-kontrole-od-strane-uprave-za-sprecavanje-pranja-novca/>

Koliko slobode imaju novinari u odabiru vesti na kojima rade i u odluci koje aspekte priče treba naglasiti?

Slobodan odabir priča na kojima će novinari raditi u velikoj meri zavisi od medija u kojem novinar radi, a pre svega njegove organizacije i politike. U istraživačkim medijima i javnim medijskim servisima sloboda predlaganja postoji, ali veoma se razlikuje pristup temama i mogućnost da se u osetljivim oblastima odabere određena priča. Na istraživačkim portalima novinari i urednici zajednički odlučuju o temi, dok se u javnim medijskim servisima osetljive društveno-političke teme izbegavaju, urednici donose konačne odluke nezavisno od novinara, a često im se određene teme i nameću. Potpuna sloboda postoji samo kod tema koje nisu osetljive. Analize pokazuju da na uređivački potpuno različitim televizijama postoje slični problemi sa odabirom tema, pristrasnim odabirom sagovornika, pristupom novinara i uticajem urednika. Predstavnici vlasti i nosioci državnih funkcija često odbijaju da se kao sagovornici odazovu određenim medijima, naročito onim koji su kritički orijentisani. Sa druge strane, politička i ideološka orijentacija posebno uočena je kako na osnovu odabira sagovornika, tako i odabirom tema i žanrova kojima će se date teme obrađivati, što je za posledicu imalo suženost pluralizma medijskih sadržaja i visokokoncentrisanu medijsku publiku, uprkos prividu raznolikosti vlasništva i broju medijskih preduzeća, što se posebno uočava kod medija koji podržavaju vlast.

Koliko često novinari prisustvuju uređivačkim kolegijumima (uredničkim sastancima ili dodeljivanju zadataka izveštaičima)?

Novinari učestvuju u koordinaciji rada redakcije i uredništva, međutim od medija u kojem rade i njegove politike rada zavisi i njihov realni uticaj kroz učešće u donošenju odluka o pisanju na određenu temu. U manjim medijima novinari se angažuju kroz učešće na redakcijskim sastancima, dok u većim medijima uglavnom ne učestvuju, već se odvojeno dogovaraju sa svojim urednicima. U Srbiji ima i slučajeva u većim medijima gde novinari učestvuju na kolegijumima. Javni medijski servisi imaju strožu organizaciju koja veću slobodu i učešće na sastancima daje novinarima na radijskim servisima, dok su televizije dosta strože. U manjim medijima ove stroge podele nema, te je primetno kombinovano učešće pre svega shodno važnosti i hitnosti tema. Istraživački portali su primer otvorene komunikacije i donošenja odluka novinara i urednika.

Kakvi su stavovi novinara u vezi s novinarskom etikom?

Etika koju novinari poštuju i primenjuju takođe u velikoj meri zavisi od medija u kojem je novinar angažovan. Negativan uticaj ima ekspanzija tabloida, pa samim tim i tabloidni novinari koji krše gotovo sve etičke standarde, a neretko teško povređuju privatnost i lična prava lica o kojima se piše, iznoseći detalje o posebno teškim slučajevima kakvi su ubistva, nasilje nad decom i ženama, nestanci i druge teške prilike građana. Iako često ne žele da pišu o određenim temama, novinari su prinuđeni da to čine, budući da urednici koji su pod pritiskom vlasnika i upravljača to od njih traže. Sa druge strane, jasna je distinkcija samih očekivanja u odnosu na medije u kojima novinar radi, te su svesni šta se od njih traži, a to utiče na standarde koje novinari poštuju.

Različiti mediji imaju različite vrste očekivanja, uticaja, ali i pritisaka. Najviše uticaja trpi se od strane političkih aktera i predstavnika vlasti, a na drugoj strani od unutrašnjih „kontrolora” u vidu vlasnika, menadžmenta, marketara i posebno kolega koji kao zadatke imaju podizanje gledanosti ili čitanosti. Postoje novinari koji smatraju da nemaju mnogo izbora s obzirom na to da ekonomske i finansijske razloge stavljaju kao osnovni lični izbor, te u tom smislu etika odlazi u drugi plan. U tabloidnim medijima novinarima je jasno šta se od njih očekuje, te da tu postoji veoma jasan pravac i uticaj, ali tome prethodi i sama odluka novinara hoće li tako da piše. Novinari izdvajaju kolege čiji etički sklop dozvoljava i dopušta potpuno kršenje svih standarda, te su se vremenom ovakvi novinari profilisali kao idealni za tabloide, a raspodela pozicija po medijima je upravo srazmerna onome koliko su i sami novinari spremni da trpe uticaje u smislu naredbe da se krše etička pravila.¹¹³

Koliko novinara prijavljuje cenzuru od strane urednika? Koliko novinara izveštava da su podlegli autocenzuri zbog straha, gubitka posla ili drugih rizika?

U Srbiji novinari ne prijavljuju slučajeve cenzure, međutim priznaju da meke cenzure ima. Posebno se ističu i prikrivena cenzura i autocenzura, koje zavise pre svega od medija u kojem novinar radi. Politički zavisni mediji upošljavaju novinare koji su svesni kako treba da pišu, te nema direktnog ograničavanja. Dok su razlozi prikrivene cenzure koja je bila posebno primetna za vreme vanrednog stanja u 2020. godini nešto specifičniji, autocenzura je najčešći oblik cenzure

113 Istaknuto od strane novinara u okviru 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

u Srbiji i vezuje se za probleme ekonomske i finansijske prirode.¹¹⁴

B6 Ekonomski položaj novinarki

Da li novinarke rade u lošijim radnim uslovima u poređenju sa svojim kolegama? Da li potpisuju ugovore o radu jednako često kao i muškarci?

Položaj novinarki u radnom okruženju je pogoršan u odnosu na položaj novinara. Opšti je utisak da su novinarke pod većim pritiscima nego novinari, kako ekonomskim i finansijskim, tako i pritiscima koji su rezultat vrednosno i kulturološki tradicionalnih pogleda na njihov položaj. Novinarke su i dalje „nepoželjne“ za poslodavce koji zastupaju netolerantne stavove o trudnoći i porodijskim odsustvima.

Da li žene imaju tendenciju da zauzimaju vodeće uredničke funkcije u redakcijama koliko i muškarci?

Iako se određeni broj žena nalazi na uredničkim pozicijama, čak i u redakcijama u kojima ima mnogo više žena na tim pozicijama ipak preovlađuju muškarci. Iako u okviru redakcija postoje sjajne novinarke, određeni stepen nejasno zasnovanog nepoverenja od strane upravljačkih struktura i tradicionalni stavovi i dalje utiču na to da su muškarci u prednosti, a da se napredak novinarki ume vezivati i za seksističke razloge.

Kolike su plate novinarki u poređenju sa novinarima?

Plate novinarki su gotovo identične platama novinara. Novinari i novinarke su stava da nema posebnih razlika koje bi uticale na disbalans u platama, čak ni zbog trenda uvećavanja broja novinarki u odnosu na novinare u redakcijama. Ovaj trend se objašnjava

većom zastupljenošću žena na slabije plaćenim poslovima u medijskim industrijama – kao presenterke i najavljiivačice, spikerke, a najmanje ih ima na (bolje plaćenim) upravljačkim pozicijama u medijskim kućama.¹¹⁵

Da li su novinarke predmet specifičnih pritisaka zasnovanih na polu?

Novinarke su mnogo više izložene pritiscima zasnovanim na polu u odnosu na kolege novinare. Opšti je stav da su ti pritisci i brojniji i teži, te da se ispoljavaju i spolja i unutar same redakcije. Posebno su teški pritisci u okviru onlajn prostora, gde novinarke neretko bivaju uznemirene samo zbog toga to su žene, i to veoma često bez bilo kakvog drugog povoda koji bi se vezao za njihov novinarski rad.¹¹⁶ Za razliku od svojih kolega, novinarke su predmet otvorenih negativnih komentara zbog svojih fizičkih osobina, načina na koji se oblače ili izgledaju. Predstavnici vlasti i drugi novinari im se neprikladno obraćaju na konferencijama za štampu ili drugim događajima, a negativni komentari su često upravo zbog toga što su žene. Neke novinarke doživljaju kao problem primljene komentare, većina novinarki se oseća ugroženo, diskriminisano, te ovakvi negativni pritisci umeju da ostave negativne posledice na njihov profesionalni rad i lični život.¹¹⁷

114 Denis Kolundžija, „Udruženja upozoravaju: Država ne sme da uvodi cenzuru tokom vanrednog stanja. Gajović: Bez posebnih mera Vlade za medije“, *Cenzolovka.rs*, 16.03.2020. Pristupljeno: 17.02.2021, <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/udruzenja-upozoravaju-drzava-ne-sme-da-uvodi-cenzuru-tokom-vanrednog-stanja-gajovic-bez-posebnih-mera-vlade-za-medije/>; Nikolija Čodanović, „Vanredno stanje miriše na cenzuru“, *Istinomer.rs*, 01.04.2020. Pristupljeno: 17.02.2021, <https://www.istinomer.rs/analize/zakljucak-vlade-mirise-na-cenzuru/>; SINOS, „Dijalog u medijima dobar za zaposlene i za poslodavce“, *Sinos.rs*, 20.12.2020. Pristupljeno: 17.02.2021, <http://www.sinos.rs/srpski/sindikalni-objektiv/12/2020/12/20/6304/dijalog-u-medijima-dobar-za-zaposlene-i-za-poslodavce.html>

115 WACC, „Globalni media monitoring za 2020. godinu, preliminarni nalazi“, WACC, 2021. Pristupljeno: 18.05.2021, <https://whomakesthenews.org/wp-content/uploads/2021/03/preliminary-findings-of-the-2.pdf>

116 NUNS, „Onlajn napadi na novinarke“, Beograd: NUNS, 2020. Pristupljeno: 15.02.2021, <http://nuns.rs/about-nuns/publications/reports.html>

117 Istaknuto od strane novinara u okviru 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.

Bezbednost novinara i novinarki

C1 Statistika bezbednosti i nekažnjivosti

U 2020. godini u bazi napada na novinare Safejournalists mreže ([Safejournalists.net](https://safejournalists.net)), u Srbiji je registrovano ukupno 72 slučaja različitih napada na novinare i medijske uposlenike. Usled specifičnih okolnosti u odnosu na prethodne periode, zabeležen je veći broj fizičkih i verbalnih napada. Sa druge strane, Republičko javno tužilaštvo je u skladu sa podacima o primljenim krivičnim prijavama objavilo podatke o manjem broju napada.¹¹⁸

Verbalne pretnje i uznemiravanja

Prethodnu 2020. godinu obeležio je niz događaja koji su na određeni način uticali na povećanje broja incidentnih događaja na štetu novinarki i novinara. Pretnje i uznemiravanje novinara praćenjem i agresivnim izjavama predstavnika vlasti zabeleženo je u 25 slučajeva. Prvi deo godine obeležio je slučaj sumnje u presretanje komunikacije u redakciji lista Nedeljnik. Agencija Tanjug je dana 16. februara prenela izjavu ministra Vulina u kojoj je izneta ocena da „bivši ministar odbrane i predsednik Demokratske stranke Dragan Šutanovac uvek iskoristi priliku da napadne Srbiju kada u posetu treba da stigne ruski ministar odbrane Sergej Šojgu”. Ocena je praćena

---

¹¹⁸ Istinomer, „Sve manje napada na novinare”, Istinomer.rs, 26.11.2020. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://www.istinomer.rs/izjava/sve-manje-napada-na-novinare/>

Tabela 2: Broj registrovanih napada na novinare i novinarku u 2020. godini

Kategorije	Broj	Opis
Verbalne pretnje, pritisci i uznemiravanje Verbalne pretnje i uznemiravanja uključuju: – nadzor ili praćenje; – uznemirujuće telefonske pozive; – proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; – agresivne izjave javnih zvaničnika; – druge oblike pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju svog posla. Ove vrste pretnji ne uključuju mobing i maltretiranje u radnom okruženju.	25	<ul style="list-style-type: none"> • Pretnje novinarima Južnih vesti; • Verbalna pretnja na Tviteru novinarki Vesni Mališić; • Grafiti mržnje ispisani na zgradi novinara kao poruka Dinku Gruhonjiću; • Pretnje na Instagramu Jeleni Lalatović iz Mašine zbog podrške migrantima; • Direktno pretnje imejлом redakciji TV N1; • Verbalne pretnje, upad na izložbu i napadi na Marka Somborca i kolege satiričare; • Miodragu Blečiću iz Indije prečeno na Fejsbuku; • Pretnje na ulici Nikoli Stojanoviću u Bujanovcu od strane policajca u civilu i van dužnosti, u prisustvu dvojice kolega policajaca; • Brutalne uvrede i optužbe na račun Saše Stojkovića na Fejsbuku od strane Vranjanskog odbora SNS-a; • Pretnje i zabrana snimanja novinaru portala Nova S Marku Radonjiću za vreme protesta u Beogradu; • Pretnje Miljku Stojanoviću i fizička zabrana prisustva predizbornom skupu u Vratarnici; • Pretnje Tamari Skrozzi na društvenim mrežama; • Teške mizogene uvrede Žaklini Tatalović na internetu; • Pretnje i govor mržnje preko Fejsbuka Nedimu Sejdinoviću; • Pritisci i uvrede uredniku TV N1 Jugoslavu Čosiću; • Kampanja blaćenja i proglašavanja novinarku Ane Lalić neprijateljem Srbije; • Uvrede, targetiranje i kontinuirana kampanja u medijima i na internetu protiv Žakline Tatalović; • Pretnje i pritisci na Tviteru na račun Brankice Stanković; • Pretnje, targetiranje i pritisci na Fejsbuku upućeni Draganu Janjiću, uredniku Bete; • Uvrede i pretnje na račun Ljiljane Stojanović, ispred policajca koji ne reaguje na protestu protiv Parade ponosa u Leskovcu; • Optužbe, grubo ophođenje i pretnje ministra Šarčevića prema ekipi TV N1 u Nišu; • Uvrede i blaže pretnje Slaviši Lekiću na Tviteru; • Presretanje komunikacije, mogući nadzor i praćenje rada redakcije Nedeljnik od strane državnih službi ili drugih lica; • Uvrede i pretnje Dragojlu Blagojeviću od strane direktora Srbijašuma; • Pretnje, uvrede i targetiranje redakcije KosSev.
Pretnje smrću i fizičkoj bezbednosti novinara Ovo može uključivati: – pretnje ubistvima novinara, njihovih prijatelja, porodica ili izvora informacija; – referiranje na nanošenje fizičkih povreda novinarima, prijateljima novinara, njihovim porodicama ili izvorima. Pretnje mogu biti: – upućene direktno ili putem trećih lica; – upućene elektronskim putem ili putem komunikacije licem u lice; – implicitne kao i eksplicitne.	15	<ul style="list-style-type: none"> • Pretnje smrću Milici Šarić i Ivani Jeremić na Tviteru; • Pretnja SMS porukom uredniku Enesu Radetincu; • Pretnje prebijanjem na Instagramu Žaklini Tatalović; • Poruka Srdanu Dinčiću na Instagramu od strane nepoznatog lica; • Pretnje silovanjem na Tviteru Žaklini Tatalović; • Pretnje na Tviteru uredniku Newsmax Adria Slobodanu Georgievu; • Brutalne pretnje u dvorištu porodične kuće u Velikom Trnovcu upućene porodici i novinaru Jetonu Ismailiju; • Kontinuirane direktno verbalne pretnje na ulici Dušanu Mladenoviću; • Pretnje smrću Slobodanu Georgievu i Ivanu Ivanoviću na Tviteru; • Veoma ozbiljne pretnje napadom Jovani Gligorijević upućene na internetu; • Pretnje smrću Ivanu Ivanoviću i Zoranu Kesiću od strane javne ličnosti u štampanom mediju; • Redakcija portala Direktno.rs primila pretnju smrću putem imejla; • Marku Vidojkoviću prečeno direktnom porukom na Instagramu; • Grube i ozbiljne pretnje redakciji Blica od strane političara Vojislava Šešelja; • Pretnja napadom uredniku KRIK-a Stevanu Dojčinoviću na Instagramu.

Kategorije	Broj	Opis
Napadi na novinare Vrste stvarnih napada mogu uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu povredu, otmicu, upad u kuće/kancelarije, zaplenjenu opremu, samovoljno zadržavanje, neuspješne pokušaje atentata itd.	28	<ul style="list-style-type: none"> Fizički napad i pretnje ekipi TV N1 ispred zgrade Aseka; Fizički nasrtaj na Amira Numanovića ispred njegove kuće u Tutinu; Presretanje, uz pokazivanje pištolja, i fizičke pretnje na ulici Salahudinu Fetiću i Asmiru Bihorcu u Novom Pazaru; Izbušena guma na 5 mesta na vozilu Branislava Šovljanskog ispred stana u kojem živi u N. Beogradu; Oduzimanje telefona Vuku Cvijiću, brisanje fotografija i upozorenje od strane službenih lica za vreme protesta u Beogradu; Udarac u glavu motkom i razbijena glava novinaru Milošu Miškovu od strane demonstranata za vreme protesta u Beogradu; Povredena ruka Svetlani Dojčinović od bačenog kamena na demonstracijama u Beogradu; Fizički napad i razbijena oprema Nataliji Lučić i Tareku Aniju za vreme demonstracija u Beogradu; Napad, maltretiranje i bacanje mikrofona Petru Gajiću; Fizički napad, udarci i povrede nanete kamenicama Stefanu Stankoviću, Miši Batanjcu i Predragu Zambroku; Otimanje telefona Ireni Stević od strane dva službena lica na protestima u Beogradu; Teška povreda nosa usled udara kamenice snimatelju Urošu Arsiću za vreme protesta u Beogradu; Razbijena glava udarcem tvrdim predmetom novinaru Vojislavu Milovančeviću za vreme protesta u Beogradu; Izbijen telefon iz ruke Milici Božinović udarcem pendrekom od strane policajca na protestima u Beogradu; Fizički napad i naneti udarci Milanu Srdiću i Lazaru Vukadinoviću na protestima u Novom Sadu; Brutalan napad od strane pripadnika policije i teške povrede nanete pendrecima novinaru Bete Žikici Stevanoviću za vreme protesta u Beogradu, a u okviru istog napada udarci pendrecima upućeni Luki Pređi i Relji Pekiću; Udarcima pendrecima i hapšenje Igora Stanojevića za vreme protesta u Beogradu; Pretnje i napad na Lidiju Georgijev i Ivana Stambolića za vreme protesta u Nišu; Fizički napad, pokušaj otimanja kamere i uvrede za Nikolu Mitića i Matiju Gačića; Udarcima i nanošenje teških povreda Saši Mikiću u Kikindi za vreme održavanja izbora; Salahudin Fetić udaren u glavu u restoranu u Novom Pazaru; Presretanje, ograničavanje kretanja i oduzimanje telefona Bojani Pavlović, novinarki KRIK-a, od strane nepoznatih lica zbog fotografisanja sina predsednika Srbije; Bacanje kamenice ka Gordani Bjelečić i snimatelju Južnih vesti i namerni prolazak kolima velikom brzinom pored novinara; Bušenje guma na vozilu Ane Lalić u blizini stana u kojem živi u Novom Sadu; Arbitrarno hapšenje i zadržavanje u pritvoru Ane Lalić zbog navodnog izazivanja panike; Arbitrarno hapšenje i zadržavanje u pritvoru novinara Danijela Radića i Roberta Bajtajaja; Fizički napad demonstranata na Dragana Marinkovića na protestu u Leskovcu; Redžep Korać fizički napadnut i primio više udaraca nakon utakmice FK Novi Pazar.
Ubistva novinara (u poslednjih 15–20 godina) Vrste ubistava mogu uključivati ubistva novinara u unakrsnoj vatri, atentate, ubistvo u eksploziji.	1	<ul style="list-style-type: none"> Milan Pantić ubijen brutalnim udarcima metalnom šipkom, u Jagodini 11.06.2001. godine.
Pretnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medije i udruženja novinara Stvarni napadi na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zaplenjenu opremu, agresivne izjave javnih zvaničnika itd. Takođe, pretnje i napadi mogu da uključuju neke od gore navedenih kategorija.	4	<ul style="list-style-type: none"> Kontinuirane pretnje, pritisci i targetiranje zaposlenih na TV N1 kao državnih neprijatelja i stranih plaćenika; Oštećeno vozilo TV N1 u Nišu, probušene gume na automobilu; Višednevni povezani sajber DDOS napadi na veb stranice N1; Objijene prostorije i ispreturan radni nameštaj i materijal redakcije Kolubarske.rs u Valjevu.

navodima da je ministar Vulin to rekao „odgovarajući na autorski tekst Dragana Šutanovca u Nedeljniku u kome kritikuje saradnju Srbije i Rusije”, što su preneli gotovo svi srpski mediji, a vest je pročitana i u Nacionalnom dnevniku Televizije Pink. Međutim, u saopštenju Nedeljnika narednog dana izneto je da tekst na koji se ministar poziva nikad nije objavljen. Ova situacija otvorila je pitanja u vezi sa načinom na koji je ministar došao do informacija i podataka, odnosno sumnje da je najverovatnije došlo do presretanja komunikacije između pisca teksta u pripremi i urednika, kao i mogućeg prisluškivanja redakcije Nedeljnika. Slučaj je prijavljen policiji i Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal u Beogradu, a pribavljanje podataka i ispitivanje svih okolnosti slučaja je još uvek u toku.¹¹⁹

Najdrastičniji primeri pritisaka na novinare zabeleženi su za vreme vanrednog stanja u periodu između marta i maja 2020. godine. Nakon pisanja teksta o nedostatku medicinske opreme u KBC Vojvodina u Novom Sadu, protiv novinark Ane Lalić povedena je prava medijska kampanja koja je trajala više nedelja. Predstavnici vlasti su u medijima optuživali novinarku da radi protiv države, a premijerka ju je čak u nekoliko navrata u TV emisijama optužila za izazivanje opšte opasnosti, pri čemu nisu pribavljeni neposredni dokazi da su proizvedeni panika ili uznemirenje javnosti. Na mreži Gugl je protiv novinark uočena plaćena kampanja za koju se sumnja da potiče od predstavnika vlasti. Korisnici platforme Android su na svojim uređajima prilikom upotrebe aplikacija dobijali reklamne poruke u kojima je novinarka Lalić optuživana da radi protiv države

Pretnje po život i fizičku bezbednost novinara

U prethodnoj godini zabeleženo je 15 slučajeva različitih oblika verbalnih pretnji novinarkama i novinarima. Pretnje su najčešće upućivane putem interneta i to posredstvom društvenih mreža, a na meti su uglavnom bile novinark. Međutim, najozbiljniji oblici pretnji izrečeni su direktno. Takve su bile pretnje koje su upućene novinaru Bujanovačkih Jetonu Ismailiju i njegovoj porodici sa kojom živi u Velikom Trnovcu, zbog napisanog teksta o teškoj situaciji i stradanjima usled pandemije virusa kovid. Način na koji su pretnje učinjene posebno je težak, s obzirom na to da su osumnjičena lica to učinila direktno, u dvorištu porodične kuće novinara. Jeton Ismaili je u tom trenutku bio odsutan, pa su lica njegovoj supruzi koja je tu bila zajedno sa ćerkom zapretila smrću i uputila gnusne uvrede, poručujući šta očekuje Jetona i njegovu porodicu. Policija i tužilaštvo

¹¹⁹ Nedeljnik, „Nedeljnik traži nezavisnu komisiju za prisluškivanje novinara”, [Nedeljnik.rs](https://www.nedeljnik.rs/), 27.02.2020. Pristupljeno: 01.04.2021, <https://www.nedeljnik.rs/nedeljnik-trazi-nezavisnu-komisiju-za-prisluškivanje-novinar/>

su veoma brzo reagovali.¹²⁰ Redakcija portala [Direktno.rs](https://www.direktno.rs/) primila je imejлом direktnu pretnju ubistvom. Pretnja je odmah prijavljena nadležnom Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal.

Broj fizičkih napada

Broj fizičkih napada je u 2020. godini gotovo eskalirao, pa je zabeleženo čak 28 takvih slučajeva, među kojima je nekoliko teže povređenih novinara, uhapšenih i onih kojima je na najgrublji način ograničavano kretanje ili fizički oduzimana oprema. Jedan od razloga za enormno uvećanje broja fizičkih napada leži i u specifičnoj situaciji koju je donelo vanredno stanje, nasilnim protestima u julu 2020. godine. Posebno agresivno postupanje zabeleženo je u slučaju premlaćivanja Žikice Stevanovića, novinara agencije Beta, koga su policajci brutalno pretukli 08.07.2020. dok je izveštavao sa protesta protiv mera koje je uveo Krizni štab.¹²¹ U talasu razmena napada demonstranata i policije, Stevanović se u jednom trenutku našao okružen policijom. Novinar je sve vreme držao svoju novinarsku legitimaciju, a kad su policajci prišli, jasno je rekao: „Nemojte, novinar!” Međutim, usledila je salva udaraca. Službenici nisu reagovali na način na koji je novinar očekivao, već su čak bili i brutalniji kad su uočili novinarska obeležja. Čak i pošto je pao na zemlju od primljenih udaraca, policajci su nastavili da mu zadaju udarce. Posebno brutalan je poslednji čin samog događaja kada se jedan od policajaca vraća i bez obzira na Stevanovićeve uzvike da je novinar, zadaje još nekoliko udaraca palicom. Nakon pružene pomoći od strane kolega novinara sa kojima je izveštavao te večeri, Stevanović je narednog dana slučaj prijavio u nadležnoj policijskoj stanici. Sve okolnosti konkretnog slučaja se i dalje ispituju, a MUP je pokrenuo i interne procedure u svim slučajevima incidentnih događaja u okviru julskih protesta u kojima su fizički i verbalno povređeni novinari od strane pripadnika policije.

Broj i vrste ubistava novinara

Srbija je u poslednjih 26 godina svedočila izvršenju tri ubistva novinara. Jedino je u slučaju ubistva novinara Slavka Ćuruvije, glavnog urednika i vlasnika Dnevnog

¹²⁰ Bujanovacke, „Pretnje smrću i napad na porodicu Jetona Ismailija u Velikom Trnovcu”, [Bujanovacke.co.rs](https://www.bujanovacke.co.rs/), 13.08.2020. Pristupljeno: 01.04.2021, https://www.bujanovacke.co.rs/2020/08/13/pretnje-smrcu-i-napad-na-porodicu-novinar-jetona-ismailija-u-velikom-trnovcu/?fbclid=IwAR2wBqwk0yXfzO_W8QNPJQFCm22wuHwB6sExKafl.5_Er8qNng7Zw-2xA

¹²¹ Istinomer, „Hakerski obračuni sa medijima: Samo pet presuda posle 79 napada”, [Istinomer.rs](https://www.istinomer.rs/), 13.02.2020. Pristupljeno: 01.04.2021, <https://www.istinomer.rs/arhiva/hakerski-obračuni-sa-medijima-samo-pet-presuda-posle-79-napada/>

telegrafa, koje se dogodilo 1999. godine, došlo do napretka. Posle donete presude u 2019. godini, kojom je Specijalni sud u Beogradu doneo prvostepenu presudu i osudio četvoricu optuženih pripadnika nekadašnjeg Resora državne bezbednosti,¹²² i uloženi žalbi 07.09.2020. godine, Apelacioni sud u Beogradu usvojio je žalbe i poništio prvostepenu presudu.¹²³ Apelacioni sud je našao da je uvođenjem „NN lica“ u izreku presude, koje je učestvovalo u radnji izvršenja krivičnog dela zajedno sa okrivljenima i to kao neposredni izvršilac i dodavanjem novih radnji okrivljenima, prvostepeni sud, kada je reč o načinu izvršenja krivičnog dela, značajno izmenio činjenično stanje koje je po sopstvenoj oceni utvrdio u odnosu na činjenično stanje opisano u optužnici, a nije ni naveo kako su okrivljeni doveli „NN lice“ u situaciju izvršenja dela. Ponovljeno suđenje započeto je 05.10.2020. godine, a karakteriše ga više odloženih ročišta i utisak sporosti u postupanju.¹²⁴

U slučaju iz 1994. godine, kada je nastradala Radislava Dada Vujasinović, novinarka magazina Duga, kao i drugom slučaju iz 2001. godine, kada je ubijen novinar Milan Pantić, dopisnik Večernjih novosti iz Jagodine, i dalje nema jasnog napretka. Oba slučaja se nalaze u predistražnom postupku, a posebno se ističe slučaj novinara Pantića u kojem javnost i novinari smatraju da Tužilaštvo ima dovoljno podataka za dalje postupanje.

Broj i vrste pretnji i napada na medijske institucije, organizacije, medije i udruženja novinara

Broj napada i pretnji medijskim kućama na prvi pogled nije bio tako velik u poređenju sa drugim oblicima pretnji i napada, međutim činjenica je da su određene direktne pretnje novinarkama i novinarima zapravo predstavljale atake na medijske kuće. Zvaničnih pretnji i napada direktno na medije bilo je svega 4, međutim mnogobrojni incidenti na štetu novinara prožeti su i porukama samim medijima, što govori da su glavne mete napada zapravo novinske kuće, a da su zastrašivanja i ozbiljni napadi model da se nezavisni i kritički nastrojeni mediji učutkaju. I veliki i lokalni mediji su doživljavali hakerske

DDOS napade, i to u precizno određeno vreme, nakon izveštavanja o posebnim temama ili u vreme kada je bilo neophodno da se izveštava o određenoj temi. Vozila medijskih kuća i novinara pojedinaca više puta su oštećivana, a nekim medijskim kućama zabranjivan je pristup određenim događajima. Na društvenim mrežama novinari su vredani i napadani, međutim često su indirektno mete napada i mediji za koji novinarka ili novinar rade. Primera radi, novinarki N1 Žaklini Tatalović prećeno je čak 4 puta, a uredniku N1 Jugoslavlu Ćosiću 2 puta u prethodnoj godini, ali u pozadini gotovo svake pretnje i brojnih uvreda stajale su direktne poruke i samom mediju TV N1.

C2 Ponašanje institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Postoje li posebne odredbe u zakonima ili drugim mehanizmima čiji je cilj podrška bezbednosti novinara, uživo i onlajn?

Krivični zakonik RS predviđa zaštitu od ugrožavanja sigurnosti licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, što se u praksi najčešće prihvata kao ugrožavanje bezbednosti novinara, medijskih radnika ali i drugih lica koja izveštavaju u javnom interesu.¹²⁵ Kroz rad Stalne radne grupe za podizanje nivoa bezbednosti novinara (udaljem tekstu: SRG) i novo obavezno Uputstvo Republičkog javnog tužilaštva (u daljem tekstu: RJT) uvodi se 27 krivičnih dela koja se pretežno mogu smatrati kao podobna za ugrožavanje bezbednosti novinara, a koja tužioci mogu razmatrati u okviru primljenih prijava. Odgovornost institucija donekle je postignuta Sporazumom o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara između RJT, MUP-a i sedam novinarskih i medijskih udruženja¹²⁶ koji je u primeni već petu godinu. Suštinu Sporazuma dala je Stalna radna grupa za bezbednost novinara, koja pokušava na efektivan način da ojača sistem prijavljivanja slučajeva i određeni stepen kontrole efikasnosti i efektivnosti postupanja tužilaca i službenika MUP-a nakon podnete prijave. Grupa se bavi konkretnim incidentnim događajima u kojima su oštećeni novinari,

122 Radomir Marković i Milan Radonjić osuđeni su prvostepeno na po 30 godina, a Ratko Romić i Miroslav Kurak (koji je u bekstvu) na po 20 godina zatvora, međutim neposredni izvršilac ubistva i dalje nije otkriven.

123 U odluci Suda navodi se da je prvostepeni sud izrekom presude povredio objektivni i subjektivni identitet optužnice i prekoračio optužbu, čineći samu presudu nerazumljivom i protivrečnom, ali da u presudi nije naveo razloge o činjenicama koje su predmet dokazivanja.

124 Tamara Spaić, „Počinje novi proces za ubistvo Slavka Ćuruvije: Da li će ubice novinara konačno biti kažnjene?“, *Cenzolovka.rs*, 02.10.2020. Pristupljeno: 15.03.2021, <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/pocinje-novi-proces-za-ubistvo-slavka-curuvije-da-li-ce-ubice-novinar-a-konacno-biti-kaznjene/>

125 Tri krivična dela koja se odnose na ugrožavanje sigurnosti lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja: „Ugrožavanje sigurnosti“ iz člana 138, stav 3, „Teško ubistvo“ iz člana 114, stav 1, tačka 8 i „Teška telesna povreda“ iz člana 121, stav 6 Krivičnog zakonika.

126 Udruženje novinara Srbije, Nezavisno udruženje novinara Srbije, Nezavisno društvo novinara Vajvodine, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija, Asocijacija medija, Asocijacija onlajn medija i Udruženje novinara Vajvodine (čiji je rad u međuvremenu zamrznut uz potonji izlazak iz Sporazuma i Stalne radne grupe).

Tabela 3: Hronika najtežih sudskih slučajeva koji se odnose na novinare u poslednjih 5 godina

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Slučaj					
KRIK Nakon istraživanja imovine državnih funkcionera 15.07.2016. putem društvenih mreža redakcija KRIK-a je primila pretnje da ih „treba postrojiti i streljati kao strane agente u Srbiji“.	<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je prijavljen Posebnom tužilaštvu za visokotehnološki kriminal. 	<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je u toku pred tužilaštvom. Upućena zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći. 	<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je u toku pred tužilaštvom. Upućena zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći. 	<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je u toku pred tužilaštvom. Upućena zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći. 	<ul style="list-style-type: none"> Postupak i dalje u toku. Bez napretka.
Nedim Sejdinović Pretnje su upućene novinaru 09.09.2016. preko društvene mreže, nakon tribine na kojoj je uporedio „imidž Srbije devedesetih godina sa imidžom Islamske države.“		<ul style="list-style-type: none"> Postupak pred tužilaštvom je u toku. Sprovedenje dokaznih radnji. U toku postupak primene oportuniteta. 	<ul style="list-style-type: none"> U toku postupak primene oportuniteta. 		
Slobodan Georgiev Pretnje su upućene 09.09.2016. na društvenoj mreži Tviter, nakon što je napisao komentar u vezi sa naslovnom stranom jednog dnevnog lista.		<ul style="list-style-type: none"> Postupak pred tužilaštvom je u toku. Sprovedenje dokaznih radnji. 	<ul style="list-style-type: none"> U toku postupak primene oportuniteta. 		
Novinari TV N1 14.10.2016. na adresu veb redakcije N1 stigla je poruka koja je sadržala ozbiljne pretnje.		<ul style="list-style-type: none"> Prvostepeni sud je osudio počinioca na uslovnu osudu, godinu dana zatvora i istovremeno odredio da se ona neće izvršiti ako osuđeni ne učini novo krivično delo u periodu od 3 godine. Uložena je žalba. 	<ul style="list-style-type: none"> Apelacioni sud je potvrdio prvostepenu presudu. Postupak okončan. 		
Nihad Ibrahimkadić Novinar je 05.01.2017. povređen u napadu u blizini železničke stanice u Beogradu.		<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je prijavljen policiji. 	<ul style="list-style-type: none"> U odnosu na dva lica odbačene krivične prijave. Predmet prebačen u evidenciju nepoznatih počinitelaca Nastavljeno preduzimanje dokaznih radnji. 	<ul style="list-style-type: none"> Slučaj je u toku pred tužilaštvom, u evidenciji nepoznatih učinilaca krivičnih dela. 	<ul style="list-style-type: none"> Postupak i dalje u toku. Bez napretka.

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Slučaj					
Grupa novinara Više novinara je napadnuto ispred Skupštine Republike Srbije dok su izveštavali sa javnog skupa tokom inauguracije novog predsednika Srbije Aleksandra Vučića		<ul style="list-style-type: none"> • Jedan slučaj je prijavljen Prvom osnovnom javnom tužilaštvu. • Tužilaštvo je proširilo slučaj na sve novinare koji su napadnuti na tom događaju. • Tužilaštvo je donelo rešenje o odbačaju krivične prijave. • Uložen je prigovor od strane jedne novinarke. • Više javno tužilaštvo u Beogradu prihvatilo je prigovor i predmet vratilo Prvom osnovnom javnom tužilaštvu radi preduzimanja svih neophodnih dokaznih radnji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prvo osnovno javno tužilaštvo je po drugi put donelo rešenje kojim se odbacuje krivična prijava, • Nije uloženi prigovor 	<ul style="list-style-type: none"> • O slučaju se raspravljalo u Stalnoj radnoj grupi za bezbednost novinara. Jedna od iznetih informacija je i da se niko od napadnutih novinara nije žalio na postupanje pripadnika MUP-a za vreme inauguracije. 	
Marija Vučić Nakon objavljivanja teksta putem društvene mreže Fejsbuk, novinarka je 24.06.2017. primila pretnje: „Kamenjarko, ići ćeš pod mač ubrzo.”		<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je prijavljen tužilaštvu i policiji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je u toku pred tužilaštvom, u evidenciji nepoznatih učinilaca krivičnih dela. 	<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je u toku pred tužilaštvom, u evidenciji nepoznatih učinilaca krivičnih dela. 	<ul style="list-style-type: none"> • Postupak i dalje u toku, bez napretka.
Dragana Pećo Novinarki Dragani Pećo 07.07.2017. objen je stan dok je ona bila van Beograda.		<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je prijavljen policiji koja je odmah obavila uviđaj. 	<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je u toku pred tužilaštvom, u evidenciji nepoznatih učinilaca krivičnih dela. 	<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je u toku pred tužilaštvom, u evidenciji nepoznatih učinilaca krivičnih dela. 	<ul style="list-style-type: none"> • Postupak i dalje u toku, bez napretka.
Željko Matorčević 09.10.2018. novinara je fizički napala neidentifikovana osoba.			<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je prijavljen policiji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tužilaštvo je donelo rešenje o odbačaju krivične prijave. • Uložen je prigovor od strane oštećenog. • Usvojen prigovor, zakazan nastavak sprovođenja dokaznih radnji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nakon preduzimanja dodatnih dokaznih radnji, doneto je rešenje o odbačaju krivične prijave protiv prijavljenog lica. Predmet je zaveden u evidenciju nepoznatih izvršilaca do otkrivanja identiteta i preduzimanja daljih dokaznih radnji.

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Slučaj					
Milan Jovanović Novinaru je 12.12.2018. najpre zapaljena garaža, a vatra se proširila na celu porodičnu kuću u Grockoj.			<ul style="list-style-type: none"> • Slučaj je prijavljen policiji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drugo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu je podnelo optužni akt. • Sudski postupak je u toku. • Od ukupno 7 glavnih pretresa, održana su samo tri. 	<ul style="list-style-type: none"> • Održano je 8 ročišta. Dragoljub Simonović, osuđen je prvostepenom presudom 23. februara, na četiri godine i tri meseca zatvora jer je sud utvrdio da je naručilac paljenja kuće novinara portala „Žig info” Milana Jovanovića u decembru 2018. godine u Vrčinu. Drugi osnovni sud u Beogradu izrekao je istu kaznu i Aleksandru Marinković koji je u bekstvu, kao neposrednom izvršiocu za koga je utvrđeno da je ubacio molotovljev koktel u garažu Jovanovićeve kuće. • Na četiri godine osuđen je Vladimir Mihailović za koga je utvrđeno da je kao posrednik pronašao izvršioca ovog krivičnog dela
Žikica Stevanović Novinar je brutalno pretučen od strane pripadnika Žandarmerije MUP-a za vreme nasilnih demonstracija 07.07.2020. godine. Stevanović je zadobio više teških udaraca, posebno u predelu glave iako je pokazivao novinarsku legitimaciju.					<ul style="list-style-type: none"> • Podneta krivična prijava zbog zlostavljanja. Postupak u toku. • U okviru MUP-a vodi se unutrašnja kontrola u postupanju službenika Žandarmerije.

ali i drugim pitanjima od značaja za bezbednost novinara. Uz određene uspone i padove, utisak je da je grupa pronašla stabilan model komunikacije, iznošenja i praktičnog rešavanja problema uz određene systemske promene koje bi poboljšale postupanje nadležnih organa. Međutim, iako je efektivno uticala na određeni deo uočenih, van domašaja grupe ostaju brojni ključni problemi u zaštiti novinara. Grupa je uspešno uspostavila sistem kontakt tačaka za brzo prijavljivanje i praćenje događaja na štetu novinara, ali i ustanovila određeni broj dodatnih krivičnih dela koja se mogu povezati sa napadima na novinare. U maju 2020. godine potpisan je „Sporazum o uspostavljanju Platforme za evidenciju slučajeva ugrožavanja bezbednosti i pritisaka na novinare i ostale medijske aktere” između Zaštitnika građana RS, novinarskih udruženja, medijskih asocijacija i sindikata. Sporazum predviđa izradu i održavanje platforme kao baze podataka o svim oblicima napada na novinare, iznalaženje rešenja za procesuiranje pritisaka, ali i bolje uključivanje Zaštitnika građana u rešavanje pitanja pritisaka u vezi sa nadležnostima koje ima. Do kraja 2020. godine grupa je pripremila radnu verziju klasifikacije napada i pritisaka na novinare, međutim aktivnosti su obeležene usporavanjem rada, davanjem prednosti formalno-tehničkoj izradi platforme u odnosu na rad i rešavanje konkretnih pritisaka, pojedinačnim istupima Zaštitnika sa ciljem izuzimanja odgovornosti i nadležnosti u odnosu na važne slučajeve pritisaka i drugih napada.¹²⁷

Postoje li dokumenti (protokoli, poslovnici itd.) koje su usvojile državne institucije i koji daju dodatne smernice vojsci i policiji kako da postupaju sa novinarima?

Jedan od osnovnih koraka u radu Stalne radne grupe su interna uputstva izrađena od strane MUP-a i Republičkog javnog tužilaštva sa namerom da se unapredi sistem prijema prijavi i postupanja u slučajevima napada na novinare. Uputstvo MUP-a podrazumeva hitno postupanje policijskih službenika u slučajevima napada na novinare, povezivanje postupajućih službenika sa kontakt tačkama, bolju internu kontrolu postupka i izveštavanje oštećenih. RJT je to učinilo u decembru 2020. godine, kada je doneto Opšte obavezno uputstvo čiju osnovu čini krivično delo ugrožavanja sigurnosti iz člana 138, stav 3 Krivičnog zakonika. Uputstvo predviđa ubrzavanje postupanja na period od 24 časa do 48 časova od preuzimanja predmeta, povećava broj kontakt tačaka u svakom javnom tužilaštvu, zavođenje predmeta u posebnu evidenciju, ali i mogućnost pokretanja disciplinskog postupka protiv javnog tužioca koji ne postupi po odredbama

¹²⁷ Istaknuto od strane intervjuisanih članova Radne grupe za izradu Platforme za napade i pritiske.

obaveznog uputstva.¹²⁸ Uputstvo predstavlja direktan napredak jer prepoznaje potrebu hitnog postupanja i šireg sagledavanja problema napada na novinare. U decembru 2020. godine na inicijativu premijerke Republike Srbije osnovana je nova radna grupa na temu bezbednosti novinara, koja će funkcionisati pod okriljem Vlade RS. Grupu čine predstavnici Vlade, ministarstva koja se u skladu sa svojim nadležnostima bave pitanjima bezbednosti novinara, predstavnici javnog tužilaštva, MUP-a, novinarskih i medijskih udruženja, udruženja sudija i tužilaca i novinarskih sindikata. Opšti je stav da je grupa na prečac započela sa radom, bez jasnog plana i cilja, dovodeći u pitanje rad i prethodna dostignuća, posebno Stalne radne grupe za bezbednost novinara. Sa druge strane, argument može da bude da radno telo u ovakvom sastavu može da nadoknadi nedostatke i ograničenja postojećih grupa, uz ideju da se omogući direktan kontakt sa predstavnicima vlasti i predlagačima propisa kako bi se dosadašnji rezultati na polju zaštite novinara iskoristili, a problemi u direktnom kontaktu približili rešenju. U međuvremenu, usled propusta da se Grupa izjasni u slučaju teških pritisaka na redakciju KRIK-a, pet novinarskih udruženja i asocijacija je istupilo iz nje.¹²⁹

Postoje li mehanizmi za praćenje i izveštavanje o pretnjama, uznemiravanju i nasilju prema novinarima? Objavljaju li državne institucije podatke o napadima na novinare i nekažnjavanju?

Pored statistika koje vode neka novinarska udruženja,¹³⁰ evidencije napada na novinare od 2016. godine vode i Republičko javno tužilaštvo (RJT) i Ministarstvo unutrašnjih poslova. Evidencije koje vodi RJT dostavljaju se ažurirane predstavnicima Stalne radne grupe na svaka tri meseca. Radna grupa čiji je cilj izrada platforme za beleženje takođe planira da evidentira sve slučajeve i postupaju po primljenim pritisacima, međutim u fazi u kojoj se nalazi predstavlja jedan od potencijala koji bi mogao biti dobro iskorišten. Posebni mehanizmi za monitoring i prijavu postoje preko rada Stalne radne grupe za bezbednost novinara i njihovog sistema kontakt tačaka, u kojem se posebno ističu kontakti na

¹²⁸ Zakon o javnom tužilaštvu, „Činjenje disciplinskog prekršaja” iz člana 104, stav 1, tačka 4. i 5.

¹²⁹ NI, „Više novinarskih udruženja istupilo iz Radne grupe za bezbednost novinara”, rs.n1info.com, 13.03.2021. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://rs.n1info.com/vesti/vise-novinarskih-udruzenja-istupilo-iz-radne-grupe-za-bezbednost-novinar/>

¹³⁰ Baza napada i pritisaka NUNS, 30.12.2020. Pristupljeno: 12.02.2021, <http://www.bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare/> i Safe Journalists baza napada, 30.12.2020. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://safejournalists.net/rs/homepage/>

strani novinarskih udruženja.¹³¹ Njihov zadatak je prijava slučajeva i obaveštavanje kontakt tačaka u okviru javnih tužilaštava i policije, ali i same Stalne radne grupe na kojoj se razmatraju slučajevi u kojima se ne postupa prema očekivanjima.

Da li državne institucije prepoznaju napade na bezbednost novinara kao kršenje slobode izražavanja i krivičnog zakonika? Daju li vladini zvaničnici jasne izjave u kojima osuđuju napade na novinare?

Osnivanje i rad radnih grupa za bezbednost pokazuje da država na određeni način prepoznaje postojanje problema bezbednosti novinara. Međutim, novinari i javnost se ne slažu sa tim formalno-tehničkim pristupom jer smatraju da osnivanje novih tela suštinski ne rešava pitanje bezbednosti, već štaviše zabrinjava zbog toga što se posebno predstavnici vlasti i državnih organa često pojavljuju u ulozi lica koja se sumnjiče za pritiske i napade na novinare. Bez obzira na osnivanje novih grupa i pokazatelje koji bi trebalo da ukažu na to da država prepoznaje problem, ipak nema jasnih, čvrstih i jednakih stavova prema svim slučajevima napada na novinare. Predstavnici vlasti selektivno i periodično reaguju, a veoma često ostaju potpuno nemi na vrlo ozbiljne pritiske, targetiranja i optužbe prema novinarima. Manjkavost ovih radnih grupa ali i nadležnih organa jeste činjenica da se ista udruženja i gotovo identični predstavnici svih strana članica nalaze u gotovo svim grupama koje se bave praćenjem i prijavljivanjem slučajeva, a službenici koji postupaju i razumeju bezbednost novinara se takođe „preljevaju” kako u sopstvenom organizacionom sistemu tako i kroz rad ovih grupa, što govori o donekle limitiranom kapacitetu u sistemu bezbednosti.

Da li državne institucije saraduju sa novinarskim organizacijama po pitanjima bezbednosti novinara?

Državne institucije saraduju sa novinarskim udruženjima isključivo preko radnih grupa za bezbednost novinara. Iako je prethodna godina donela nove radne grupe, saradnja je oličena podeljenim stavovima po brojnim pitanjima. Novinari smatraju da država zapravo nema stvarnu nameru da saraduje i rešava probleme, već da u cilju rešavanja nekih drugih zadataka ovo predstavlja način da se međunarodnim faktorima prikaže određena

slika razumevanja i rešavanja pitanja bezbednosti novinarki i novinara.¹³²

Da li državne institucije u slučajevima elektronskog nadzora poštuju slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?

Nadzor nad elektronskim komunikacijama uređen je posebnim propisima koji precizno opisuju načine i slučajeve u kojima je to moguće činiti, kako se nadzor primenjuje¹³³. Međutim, prethodna godina donela je i otvorene sumnje u moguće zloupotrebe. Slučaj sumnje u presretanje komunikacije novinara u redakciji lista Nedeljnik otvorio je pitanje mogućeg praćenja i nadzora rada novinara. Slučaj po krivičnoj prijavi Nedeljnika je i dalje bez jasnog ishoda, a Skupštinski odbor za kontrolu službi bezbednosti je nakon razmatranja ustanovio da nije bilo prisluškivanja. Za oštećene novinare to obrazloženje nije bilo uverljivo, te su predlagali da se formira nezavisna komisija koja bi utvrdila da li se u Srbiji potvrdilo prisluškivanje novinara. Sa druge strane, pristup kontrolnih organa samom slučaju i netransparentnost informacija nude sliku koja govori da i dalje ne postoji efikasna kontrola organa koji se bave elektronskim nadzorom.

C3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi s pretnjama i nasiljem nad novinarima

Da li postoje posebne jedinice u sistemu pravosuđa posvećene istragama i krivičnom gonjenju pretnji i nasilja nad novinarima?

U Srbiji još od 2013. godine postoji Komisija za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara. Osnovana je od strane Vlade RS, a zadatak joj je da utvrdi plan i dinamiku prikupljanja činjenica, kao i utvrđivanje drugih okolnosti u vezi sa istragama o ubistvima, ali i da ostvari saradnju sa organima nadležnim za vođenje tih istraga, da na osnovu dobijenih informacija sačini pregled dosadašnjeg toka vođenih istraga, da iznese mišljenje o delotvornom načinu na koji bi se vođenje istrage moglo unaprediti i da predloži konkretne mere koje bi trebalo preduzeti. Komisija je u vezi sa slučajem ubistva novinara Milana Pantića sačinila i dostavila izveštaj koji

¹³¹ *Danas*, „Ažurirana tabela kontakt osoba u policiji za zaštitu novinara”, *Danas.rs*, 09.10.2019. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://www.danas.rs/drustvo/azurirana-tabela-kontakt-osoba-u-policiji-za-zastitu-novinar/>

¹³² *Istaknuto od strane novinara u okviru 3 održane fokus grupe u periodu decembar 2020 – januar 2021. godine.*

¹³³ *Zakonik o krivičnom postupku, članovi od 161. do 173.*

sadrži korisne podatke o sprovođenju policijske istrage, što međutim nije dalo rezultata na nadležno javno tužilaštvo, te se postupak još uvek nalazi u predistražnoj fazi.¹³⁴ Slična situacija je i u slučaju ubistva novinark Dade Vujašinić.

Da li državno tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova pružaju odgovarajuće resurse za pokrivanje istraga pretnji i nasilja nad novinarima?

Republičko javno tužilaštvo i MUP pokazali su spremnost za rad na rešavanju problema bezbednosti novinara. Pod okriljem rada Stalne radne grupe za bezbednost, RJT je prepoznalo nedostatke i manjkavosti u postupanju u slučajevima u kojima su oštećeni novinari, te je novim obaveznim uputstvom predvidelo postojanje kontakt tačaka za bezbednost novinara u svakom osnovnom, višem i apelacionom javnom tužilaštvu, što predstavlja dobar osnovni kapacitet za rad. MUP je sa druge strane još u 2019. godini odredio najmanje 93 kontakt tačke u područnim, gradskim i opštinskim policijskim upravama koje su zadužene da prate postupanje u slučajevima u kojima su po prijavi oštećeni novinari. Jedan od problema je nedostatak informacija i znanja kod postupajućih službenika o problemima sa kojima su suočeni novinari, te sam kapacitet može da ostane gotovo nefunkcionalan ukoliko to ne isprate odgovarajuće obuke i podizanje nivoa znanja i senzitiviteta prema problemima novinara. Ono što je doprinelo poboljšanju nivoa razumevanja i donelo bolje interne propise jeste i visok nivo znanja i pozicije sa uticajem kod predstavnika RJT-a i MUP-a u radnim grupama.¹³⁵

Da li se istrage zločina protiv novinara, uključujući zastrašivanje i pretnje, istražuju brzo, nepristrasno i efikasno?

Istrage slučajeva napada na novinare pokazale su nekoliko dobrih stvari, ali i brojne probleme. Postupak prijavljivanja i brzina reakcije tužilaštva i policije su u nekim slučajevima na zavidnom nivou i u toj fazi nadležni organi i stručna javnost ne kriju zadovoljstvo i ističu napredak. Međutim, faza prikupljanja podataka, saradnja policije i tužilaštva, podizanje optužnica, stavovi tužilaca po određenim pitanjima i dalje postupanje izazivaju nezadovoljstvo kod oštećenih novinara i stručne javnosti. Selektivna primena i neefikasnost u pojedinim predmetima otkrivaju brojne probleme kod razumevanja krivičnih dela prema novinarima. Bez obzira na efektivnost i efikasnost u pojedinim predmetima, nejasne odluke u strateški veoma važnim slučajevima ukazuju na probleme u srednjim i kasnijim fazama sprovođenja istraga.

Da li se pružaju mere zaštite novinarima kada su potrebne kao odgovor na verodostojne pretnje njihovoj fizičkoj bezbednosti?

Mere zaštite koje se pružaju novinarima veoma često nisu uvek u skladu sa pretnjama koje trpe. Pojedinačni slučajevi kakav je slučaj paljenja kuće Milana Jovanovića pokazuju put kojim zaštita treba da ide, međutim brojni su primeri neadekvatne zaštite, produženih posledica primarne i ozbiljni oblici sekundarne viktimizacije. Slučaj Bojane Pavlović i različiti oblici ugrožavanja bezbednosti, fizičkih pretnji na telo i imovinu pokazuju neadekvatan odgovor nadležnih organa, ali i ozbiljnu dozu propusta da se razume problem i posledica koja je nastala, što ukazuje na veliki politički uticaj na rad nadležnih organa. Odgovor institucija i reakcije su selektivne, širokog spektra, od potpunog razumevanja do nejasnog ignorisanja, i to bez jasnog metodološkog pristupa.¹³⁶

¹³⁴ Jovana Pešić, „Veran Matić: Znamo ko je ubio Milana Pantića“, Beograd: UNS, 2021. Pristupljeno: 12.02.2021, <https://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/115286/veran-matic-znamo-ko-je-ubio-milana-pantica.html>

¹³⁵ Istaknuto od strane stručnjaka koji su intervjuisani za potrebe istraživanja u periodu između oktobra i novembra 2020. godine.

¹³⁶ Istaknuto od strane novinara i stručnjaka koji su intervjuisani za potrebe istraživanja u periodu između oktobra i novembra 2020. godine.

Da li se u slučajevima pravosnažnih presuda sankcije izriču samo počiniocima ili i podstrekačima /nalogodavcima?

Sudska praksa u donošenju odluka pokazuje različite rezultate. Prethodni period obeležile su dve sistemski i strateški veoma važne odluke koje bi trebalo da daju zamah drugim tužiocima i sudijama. Pored donete presude u slučaju Ćuruvija, bez obzira na poništaj na drugostepenoj instanci, veoma važno je da je sud pokazao spremnost za izricanje takvih sankcija organizatorima i direktnim izvršiocima teških krivičnih dela nad novinarima. Donošenje presude u slučaju paljenja kuće novinara Milana Jovanovića kojom su prvostepeno osuđeni Dragoljub Simonović, zbog podstrekavanja na izvršenje teškog krivičnog dela koje je moglo da ima još teže posledice, i Vladimir Mihailović kao posrednik u izvršenju, pokazuje da je došlo do probijanja leda i svesti da je ovakve osude i kazne u Srbiji moguće izreći. U drugim slučajevima vidimo presude koje nisu sankcionisale nalogodavce ili organizatore. Primer za to je slučaj napada na Marka Somborca i kolege satiričare u septembru 2020. godine, kad su sa napadačima sklopljeni sporazumi o priznanju krivice, pri čemu su pravi nalogodavci i podstrekači ostali van domašaja. Sa druge strane, slučajevi veoma teško dolaze pred sud, te iako je sudska praksa specifičnih i rigidnih stavova u odnosu na osnovno ugrožavanje bezbednosti, posledični problem konačne presude vidi se zapravo u samim počecima formiranja slučajeva.¹³⁷

Da li institucije organizuju odgovarajuće obuke za policiju, tužioce, advokate i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinarima? Organizuju li treninge u saradnji sa udruženjima novinara?

Saradnja svih članica u okviru Stalne radne grupe pokazala je da kod javnih tužilaca i policije postoji svest o neophodnosti organizovanja treninga i obuka za postupajuće nadležne organe. Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara predviđa obuke za pripadnike tužilaštva i policije sa ciljem da se obezbedi bolje razumevanje specifične problematike i efikasnije postupanje od strane nadležnih organa u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara. Sa druge strane, predviđene su i edukacije novinara u pogledu prava na krivičnopravnu zaštitu i obaveza u pogledu krivičnog postupka. Više konsultativnih skupova u 2019. godini na kojima su se zajednički okupili i debatovali novinari, tužioci i policajci pokazali su da postoji veliko nerazumevanje problema i pitanja između sve tri strane, međutim sa takvom praksom nije u potpunosti nastavljeno u 2020. godini.¹³⁸ U decembru 2020. godine RJT je organizovalo prvi sastanak primarnih kontakt tačaka u javnim tužilaštvima, na kojem su učestvovali i predstavnici novinarskih udruženja.

---

¹³⁷ *Istaknuto od strane novinara i stručnjaka koji su intervjuisani za potrebe istraživanja u periodu između oktobra i novembra 2020. godine.*

---

¹³⁸ *Ibid.*

Zaključci i preporuke

Sloboda medija i sloboda izražavanja zagantovani su Ustavom Republike Srbije i medijskim zakonima, međutim njihova dosledna i efikasna primena nije na nivou na kojem bi trebalo da bude. Usled izostanka očekivanih rezultata u primeni koja je pre svega zavisila od političke volje, doneta je nova Medijska strategija u procesu koji nije u potpunosti bio transparentan i inkluzivan. REM nije ispunio svoje obaveze, izriče mali broj mera i ne štiti u potpunosti maloletnike i ljudska prava, a veoma često ne sankcioniše ni govor mržnje na odgovarajući način. Formalna postupanja Regulatora, odabir tema koje suštinski ne rešavaju probleme i privid bavljenja najvažnijim problemima u velikoj meri revoltiraju novinare i građane. Oglašavanje javnih preduzeća je u potpunosti pod kontrolom države, zloupotrebe se uočavaju uglavnom u korist medija koji podržavaju vlast, a sufinansiranje javnog interesa u medijima u oblasti javnog informisanja odlikuju brojni propusti i problemi. Manjinski mediji su pod udarom finansijskih problema koji su uticali na održivost, ali trpe i veliki uticaj nacionalnih saveta za koje se smatra da su glasnici predstavnika vlasti. Potpuna nezavisnost javnih medijskih servisa od državnog budžeta nikada nije ostvarena, a određenim promenama omogućeno je da RTV i RTS u svojoj celokupnoj delatnosti delimično budu finansirani iz budžeta do kraja godine uz uvećanu visinu takse koju plaćaju građani. Krivična dela koja se bave uvredom, povredom časti i ugleda ili obligacionim odnosima uopšteno gledano nisu stroga, međutim praksa u primeni nije ujednačena, što dovodi do neizvesnosti i problema u primeni koju prate i česti propusti da se primene odluke ESLJP. Tužbe protiv novinara postaju trend ponašanja, vid ozbiljnog pritiska na rad, upozorenje i oblik iscrpljivanja kako bi novinari odustali od određenih tema. Izostanak striktno obaveze poštovanja političkog pluralizma privatni emiteri su obilato koristili za stavljanje na stranu partije na vlasti, a poštovanje pluralizma je odlika takozvanih nezavisnih i slobodnih medija. Političke partije i kandidati nisu imali jednak i fer pristup medijima u periodu van predizborne

kampanje, ali ni za vreme trajanja predizborne kampanje. REM je prvi put posle 2014. godine objavio rezultate monitoringa tokom parlamentarnih izbora 2020. godine, međutim uz kontradiktorne zaključke i ozbiljne metodološke propuste. Partija na vlasti i posebno predsednik Srbije imali su ogromnu medijsku nadmoć u odnosu na ostale učesnike na izborima. U Srbiji je za vreme vanrednog stanja doneto nekoliko odluka kojima su privremeno ograničena ljudska prava sa direktnim uticajem na rad novinara, a medijima i novinarima je više puta uskraćivano učešće na određenim događajima ili su predstavnici vlasti odbijali da im odgovore na pitanja. Prema sindikalnim organizacijama još postoji nepoverenje, te novinari i dalje traže podršku kod novinarskih udruženja. Savet za štampu je primer doslednog postupanja, ali ovo telo doživljava različite oblike pritisaka u svom radu. Zaštita novinarskih izvora bila je na posebnom ispitu 2020. godine, a od strane predstavnika vlasti su uočeni stalni pritisci na izvore u cilju otežavanja rada novinara i medija. Sudovi i druge institucije nisu otvoreni u onoj meri u kojoj bi trebalo, te pokazuju različit i neujednačen odnos prema novinarima kao tražiocima informacija.

Položaj novinarki i novinara u Srbiji ostaje veoma nepovoljan. Posebno otežavajuće okolnosti u 2020. godini učinile su da socijalni i ekonomski položaj novinara bude dodatno urušen. Novinari su radili u otežanim radnim uslovima koji postaju sve teži, uz niske plate, nesigurnost i neizvesnost opstanka na radnom mestu. Trpeli su različite vrste spoljnih i unutrašnjih pritisaka, koji u velikoj meri zavise od snage kritičkog odnosa samog medija prema predstavnicima vlasti. Najčešći vid pritiska je izražen kod manjih medija u lokalnim sredinama i to kroz finansiranje, podnošenjem privatnih tužbi, ali i sa unutrašnje strane, od urednika i upravljača, od targetiranja u javnosti od strane najviših predstavnika vlasti ili tabloidnih medija koji su naklonjeni vlastima, kampanja blaćenja, različitih pritisaka i uvreda na društvenim mrežama, do uvreda koje novinari doživljavaju uživo na konferencijama za štampu ili selektivnih finansijskih kontrola. Urednici u javnim medijskim servisima su pod ogromnim uticajem predstavnika vlasti, te nezavisnost JMS zapravo nikada nije ostvarena. Izuzev pojedinačnih istupa novinara koji bivaju podvrgnuti oštrim uvredama i pritiscima, medijski servisi čvrsto stoje uz vlast. Etika koju novinari poštuju i primenjuju takođe u velikoj meri i dalje zavisi od medija u kojem je novinar angažovan. Negativan uticaj ima ekspanzija tabloida, pa samim tim i tabloidni novinari koji krše gotovo sve etičke standarde, a neretko teško povređuju privatnost i lična prava lica i drugih novinara o kojima pišu. Položaj novinarki je pogoršan, te su pod većim pritiscima nego kolege novinari, kako ekonomskim i finansijskim tako i bezbednosnim pritiscima, pre svega zasnovanim na polu i postojećim društvenim predrasudama.

Usled specifičnih okolnosti u odnosu na prethodne periode, u toku 2020. godine zabeležen je veći broj fizičkih i verbalnih incidenata na štetu novinara. Pretnje i uznemiravanja novinara, praćeni agresivnim izjavama predstavnika vlasti, zabeleženi su u 18 slučajeva. Ubeležena su i 22 odvojena slučaja različitih oblika verbalnih pretnji novinarkama i novinarima. Pretnje su najčešće upućivane putem interneta i to posredstvom društvenih mreža, a na meti su češće bile novinarkе, međutim najteži oblici pretnji izrečeni su uživo. Broj fizičkih napada je u 2020. godini gotovo eskalirao, pa je zabeleženo čak 29 takvih slučajeva među kojima je nekoliko teže povređenih novinara. Novinari su hapšeni, na najgrublji način im je ograničavano kretanje ili fizički oduzimana oprema. Jedan od razloga za enormno uvećanje broja fizičkih napada leži i u specifičnoj situaciji koju je donelo vanredno stanje, nasilnim protestima u julu 2020. godine, ali i očiglednom neprilagođavanju predstavnika vlasti i organa javnog reda i mira poremećenim okolnostima, što je kao posledicu imalo veliki broj napada, čak i od strane policije i drugih službenika države. Broj napada i pretnji medijskim kućama na prvi pogled nije bio tako velik u poređenju sa drugim oblicima pretnji i napada, međutim činjenica je da su određene direktne pretnje novinarkama i novinarima zapravo predstavljale udare na medijske kuće. Odgovornost institucija donekle je obezbeđena Sporazumom o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara, koji je obezbedio stvaranje i efektivno funkcionisanje sistema brzog prijavljivanja i kontakt tačaka kod nadležnih organa, dodatno ojačavanje internih uputstava posebno kod javnih tužilaštava, međutim brojni problemi u procesuiranju i rešavanju slučajeva ostaju van domašaja. Oformljena je i Radna grupa za izradu Platforme za beleženje napada, pretnji i pritisaka u saradnji sa Zaštitnikom građana, a pred kraj godine dobili smo i treću radnu grupu za bezbednost novinara, na inicijativu i pod pokroviteljstvom premijerke i Vlade RS. Međutim, dalje procesuiranje i kažnjavanje ostaje veliki problem. Godinu su obeležili specifični napadi koji su, iako uzrokovani posebnim okolnostima, ukazali na očiglednu neprilagođenost poremećenim okolnostima, što je kao posledicu imalo veliki broj napada, čak i od strane policije i drugih službenika države. Bez obzira na određene pozitivne presude, osnivanje novih grupa i pokazatelje koji bi trebalo da ukažu na to da država prepoznaje problem, ipak nema jasnog i čvrstog stava prema svim slučajevima napada na novinare. Predstavnici vlasti selektivno i periodično reaguju, a veoma često ostaju potpuno nemi na vrlo ozbiljne pritiske, targetiranja i optužbe prema novinarima.

Preporuke

Unapređenje legislative:

- Srbija je pokazala velike probleme u osiguranju osnovnih ljudskih prava u vanrednim okolnostima, zbog čega je neophodno preispitati odredbe i donete odluke kojima se obezbeđuje dosledna i efikasna primena ljudskih prava.
- Neophodne su izmene zakonskih propisa koje bi uvele određena ograničenja i kontrolu donosilaca odluka, reviziju postupanja i odgovornost kod njihovih donosilaca, pre svega zbog mogućih zloupotreba u primeni prilikom ograničavanja osnovnih ljudskih prava u posebnim okolnostima.
- Republika Srbija mora da obezbedi jasan i precizan pravni okvir koji bi nastavio nesmetanu upotrebu interneta na svojoj teritoriji, bez ograničenja i uz poštovanje najviših propisa koji obezbeđuju date garancije. Pravni okvir treba unaprediti kroz usaglašavanje sa standardima evropskog regulatornog okvira za medije, posebno u digitalnoj sferi:
  - precizno propisati regulativu u vezi sa blokiranjem, filtriranjem i uklanjanjem internet sadržaja;
  - definisati pravila o internetskoj neutralnosti sa ciljem zaštite medijskog pluralizma;
  - uvesti institucionalni pristup u borbi protiv dezinformacija;
  - prihvatiti pozitivne akte koji uključuju principe evropske Opšte uredbe o zaštiti podataka (GDPR);
  - odredbe tzv. policijske direktive unaprediti jasnijim odredbama koje smanjuju mogućnost diskrecije u pogledu njihove primene;
  - projektovati posebne anti-slapp propise kojima bi se zaštitili novinari od zlonamernih tužbi.
- Akcioni plan za primenu Medijske strategije mora biti osiguran rokovima koji će obezbediti njegovu realnu i svrsishodnu primenu, ali i dopunjen tako da obuhvati sve ključne mere predviđene Medijskom strategijom.
- Rad Regulatornog tela za elektronske medije treba unaprediti, i to tako što će se izmenama zakona osigurati izbor istinski nezavisnih i objektivnih stručnjaka, stabilnost i nezavisnost u radu ovog tela:
  - izmeniti ovlašćene predlagače za izbor članova REM-a, kako bi se obezbedila njihova veća nezavisnost, izuzimanjem političkih i državnih tela i određivanjem jasnih kriterijuma za izbor; obezbediti jasne kriterijume za izbor članova Saveta REM-a;
  - obezbediti veću stabilnost kroz finansijsku nezavisnost REM-a, i to uvećanjem prihoda sredstvima ostvarenim kažnjavanjem medijskih emitera, smanjenjem političkog uticaja i pritiska od strane vlasti, kao i povećanjem transparentnosti prilikom utvrđivanja finansijskog plana;
  - obezbediti REM-u mogućnost direktnog izricanja novčanih sankcija emiterima prilikom utvrđivanja kršenja zakonskih i podzakonskih akata;
  - obezbediti adekvatnu odgovornost članova Saveta REM-a i odgovornih lica u stručnim službama u odnosu na utvrđene propuste da primene propise;
  - zakonski regulisati i osigurati obavezu REM-a da vrši stalni monitoring predizborne kampanje, precizirati i utvrditi objektivne kriterijume za vršenje monitoringa, osigurati javno objavljivanje nalaza i kontinuirano izveštavanje javnosti;
  - izmeniti Pravilnik o načinu izvršavanja obaveza javnih medijskih servisa tokom predizborne kampanje i urediti ga tako da obuhvata sve pružaoce medijskih usluga, a ne samo javne medijske servise;
  - obezbediti veću transparentnost, odgovornost i bolju komunikaciju REM-a sa građanima.
- Izmeniti zakonske i podzakonske propise u svrhu unapređenja procesa projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja od javnog interesa, i to tako što će se:
  - predvideti obaveza raspisivanja konkursa i sankcija u slučajevima neraspisivanja na nivoima lokalnih samouprava, obezbediti nezavisnost sufinansiranja od političkog uticaja tako što će se predvideti obaveza za sve davaoce sredstava da se konkursi raspisuju početkom godine;
  - uvesti obavezne analize potreba za medijskim sadržajem kako bi se utvrdio javni interes za svaku posebnu lokalnu samoupravu;
  - odrediti jasne kriterijume za izbor članova stručnih komisija, uvesti formulare za njihove biografije i unaprediti rad stručnih komisija, jasno utvrditi primenu propisa u slučaju postojanja praznina u postupanju (promena članova komisija, poništavanje i donošenje novih odluka), uključujući i propisivanje sankcija za nepostupanje članova komisija u skladu sa propisima;
  - odrediti jasne i obavezne modele dokumenata koji se primenjuju u sprovođenju konkursa, njihovu sadržinu ali i čuvanje takvih dokumenata (zapisnika o radu, stenograma) i dostupnost u skladu sa propisima koji uređuju pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, odrediti način i pravila komunikacije u postupku;

- obavezati stručne komisije da uzimaju u obzir odluke regulatornog tela i Saveta za štampu prilikom odlučivanja o raspodeli sredstava;
  - poboljšati mehanizam kontrole, primena odredaba i uspostaviti efikasno pravno sredstvo u ovoj oblasti;
  - uvesti obaveznu evaluaciju projekata koji su realizovani, kao i sprovođenje eksterne finansijske revizije medija koji su dobili sredstva iznad određenog iznosa;
  - obezbediti bolju i efikasniju kontrolu sprovedenih konkursa i realizaciju ugovora kroz obavezne programe revizije dodele i trošenja sredstava od strane Državne revizorske institucije.
- Oglašavanje u medijima treba da postane jedan od prioriteta rada Vlade Republike Srbije, a neophodna je implementacija preuzetih rešenja o oglašavanju iz Medijske strategije kroz postojeći Zakon o javnom informisanju i medijima i Zakon o oglašavanju, te jasno utvrditi vršenje nadzora nad sprovođenjem ovih odredaba. Posebno projektovati efikasnije mere sa ciljem regulisanja sukoba interesa između vlasnika medija i političkih stranaka, političara i drugih zainteresovanih strana.
  - Uvesti posebna pravila koja uređuju političko oglašavanje kako bi se onemogućila funkcionerska kampanja.
  - Unaprediti zakonske propise sa ciljem osiguravanja transparentnosti političkog oglašavanja i trošenja sredstava od strane političkih stranaka na mrežnim platformama tokom izborne kampanje.
  - Posebno urediti nadzor nad upotrebom podataka o ličnosti od strane političkih partija u svrhe izborne kampanje.
  - Izvršiti izmene zakonskih i podzakonskih propisa kako bi se obezbedila veća nezavisnost javnih medijskih servisa, te je u tom smislu potrebno:
    - obezbediti veću finansijsku nezavisnost javnih medijskih servisa izmenama postojećeg načina finansiranja, a samim tim povećati bezbednost novinara i medijskih radnika zaposlenih u JMS;
    - obezbediti veću transparentnost, komunikaciju i odgovornost prema javnosti;
    - obezbediti veću nezavisnost članova Upravnog odbora, propisivanjem jasnih kriterijuma za njihov izbor i izmenama načina njihovog izbora;
    - definisati ulogu i ovlašćenja Programskog saveta kako bi se obezbedio efikasniji način kontrole javnih medijskih servisa;
    - izmeniti način izbora članova tog saveta kako bi se obezbedila njihova veća nezavisnost.
- Potrebno je usklađivanje sudske prakse u postupcima protiv novinara za naknadu štete u vezi sa objavljivanjem informacija sa praksom Evropskog suda za ljudska prava.
  - Neophodno je obezbediti veću transparentnost državnih institucija kroz veći obavezni set podataka koje moraju da objavljuju.
  - Pristup informacijama od javnog značaja dodatno ojačati ili izmeniti u cilju obezbeđivanja veće podrške novinarima u odnosu na organe javne vlasti koji ignorišu, ne postupaju po zahtevima za pristup informacijama i zloupotrebljavaju rokove za odlaganje dostavljanja odgovora.
  - Uspostaviti zakonit proces pripreme i donošenja novog Zakona o pristupu informacijama od javnog značaja, uz učešće svih relevantnih faktora, a posebno građanskih i novinarskih udruženja.
  - Obezbediti kažnjavanje organa javne vlasti od strane Poverenika za informacije od javnog značaja, kao i funkcionalne mehanizme za izvršenje.
- Obezbediti bolji radnopravni status novinara i drugih medijskih profesionalaca:
- Potpisivanjem granskog kolektivnog ugovora koji bi novinarima i medijskim radnicima obezbedio bolje uslove rada; takođe, osnažiti same novinare da se sindikalno organizuju i obezbediti edukaciju kako bi bili bolje upoznati sa mogućnostima ostvarivanja svojih radnih i profesionalnih prava.
  - Uspostaviti efikasnije inspekcije kako bi se smanjio rad na crno i ostali slučajevi kršenja prava novinara.
  - Uspostaviti mere i procedure za poboljšanje položaja žena i stvaranje boljih uslova za njihovu veću zastupljenost na rukovodećim funkcijama.
  - Obezbediti veću nezavisnost novinara i redakcije u odnosu na vlasnike medija i menadžment potpisivanjem posebnih akata koji bi tu nezavisnost omogućili ili predvideli potpisivanje aneksa ugovora o radu koji definiše profesionalna prava i obaveze novinara i urednika, koji bi efikasnije zaštitio njihov profesionalni status.
  - Obezbediti posebnu zaštitu novinara u lokalnim medijima u odnosu na pritiske koji ugrožavaju njihov radnopravni status.

Osigurati veću bezbednost novinara i drugih medijskih profesionalaca:

- Unaprediti saradnju između državnih institucija i medijskih i novinarskih udruženja kroz postojeći mehanizam uspostavljen potpisivanjem Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara, kao i poboljšanjem rada Stalne radne grupe.
- Jasno i precizno urediti delokrug rada svih radnih grupa na temu bezbednosti novinara, uskladiti njihov rad i podići nivo saradnje.
- Osigurati na delu hitno i brzo postupanje u svim slučajevima napada i pretnji koji imaju elemente krivičnih i prekršajnih dela.
- Obezbediti jasne, nedvosmislene i neselektivne osude svakog nasilja nad novinarima od strane visokih javnih funkcionera kako bi se prenela poruka nedopuštenog ponašanja i uzdržavanja od strane funkcionera u davanju određenih izjava koje posredno mogu da dovedu do ugrožavanja bezbednosti novinara.
- Ostvariti kontinuitet obuka namenjenih pripadnicima policije i tužilaštva sa ciljem da se obezbedi bolje razumevanje problema i efikasnije postupanje u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara, kao i novinara u pogledu prava na krivičnopravnu zaštitu i obaveza u pogledu krivičnog postupka.
- Obezbediti jasnu i neselektivnu internu odgovornost kod organa nadležnih za gonjenje počilaca krivičnih dela na štetu novinara, posebno u sferi činjenja tih dela od strane pripadnika MUP-a.
- Razmotriti izmene bića kod pojedinih krivičnih dela, uvođenje novih oblika i pojačanu zaštitu kod već postojećih krivičnih dela kod kojih postoji posebna opasnost u odnosu na novinarke i novinare, a naročitu pažnju obratiti na dela koja se čine napadima i pretnjama na internetu.
- Neophodno je uključivanje predstavnika sudija u probleme bezbednosti novinara i posledice koje nastaju napadima i pretnjama.

